

Internets påverkan på demokratien i Kina

Thomas Carlén

Observatorierapport 36/2001

Observatoriet för IT, demokrati och medborgarskap

Adress: IT-kommissionen, 103 33 Stockholm

Besöksadress: Hantverkargatan 25 B

Telefon: 08-405 39 59 **Fax:** +46-(0)8-650 65 16

E-mail: gustaf.johnssen@itkommissionen.se

Webbplats: <http://www.itkommissionen.se>

Stockholm 2001

ISSN 1650-1896

Förord

Ekonomisk och politisk frihet förutsätts ofta gå hand i hand.

Så har det historiskt gått till i vår västerländska kultur, och så borde det därför också bli när tidigare slutna nationer i andra delar av världen nu öppnar sig mot det internationella samfundet.

Demokrati och marknadsekonomi är ett siamesiskt tvillingpar, symbiotiskt beroende av varandra.

Så långt teorierna.

Som vanligt är verkligheten inte riktigt lika enkel.

Kina, som denna rapport i huvudsak handlar om, är ett exempel på en världsmakt som medvetet strävar efter vidgad ekonomiskt frihet utan demokrati, yttrandefrihet eller ens de mest fundamentala av mänskliga rättigheter.

Strategin tycks hittills ha fungerat relativt väl.

Kommunistpartiet har lyckats bevara sitt maktmonopol, samtidigt som Kina har upplevt en period av exempellös ekonomisk utveckling.

När Internet nu träder fram som en alltmera central ekonomisk framgångsfaktor ställs alla auktoritära nationer dock inför ett dilemma: hur utnyttja nätets potential att skapa ökad tillväxt utan att släppa lös samma näts möjligheter att sprida information och inspirera politiska samtal utanför regimens kontroll?

Problemet består, något förenklat, i den intrikata uppgiften att gasa och bromsa samtidigt.

Fram tills idag har Kina visat en stor uppfinningsrikedom när det gäller att kontrollera och övervaka nätanvändningen.

Landets Internetanvändare är ännu också relativt få.

På sikt menar rapportens författare dock att det kommer att bli svårt för regimen att hitta en effektiv balans mellan politiska

restriktioner och största möjliga ekonomiska frihet.

När antalet användare växer kan uppgiften att övervaka nätet dessutom snabbt bli övermäktig.

Här är Kinas väldiga människomassor en faktor som talar mot kontrollsamhället.

Slutsatsen är att Internet kan användas för att stimulera politisk frihet i slutna länder som Kina (även om processen tar tid), och att det därför är angeläget att ge bistånd för IT-utveckling.

Sådant bistånd kan med fördel inriktas på ekonomisk utveckling i första hand.

Att IT främjar tillväxt är ett gott argument i biståndssammanhang.

Det är dessutom mindre kontroversiellt att säga till ett mottagarland "ni behöver hjälp med ekonomin" än att säga "ni behöver hjälp med demokratin".

Att nätet gynnar kommunikations- och informationsmöjligheterna, och därmed även den politiska organiseringen i samhället, är faktorer som man får på köpet.

Örebro i maj 2001

Lars Ilshammar

Ordförande i IT-kommissionens observatorium för IT, demokrati och medborgarskap

Innehåll

1. Inledning	7
1.1 Syfte och definitioner	9
1.2 Metod, material och avgränsningar	11
2. Bakgrund till utvecklingen i Kina	12
3. Tillgängligheten och antalet Internetanvändare	16
3.1 Utbildningsnivå	22
4. Civilsamhälle och organisering	24
4.1 Kommunikation	34
4.2 Information	38
4.3 Sammanfattning	43
5. Statens kontroll över Internet	45
5.1 Anonymitet och identifiering av Internetanvändare	45
5.2 Statens möjligheter att förhindra oppositionell verksamhet på Internet	48
5.2.1 Blockering	50
5.2.2 Övervakning och censurering	52
5.5 Allt hårdare restriktioner och kontroller under år 2000	59
5.6 Sammanfattning	61
6. Biståndsorganisationers syn på Internets politiska potential i utvecklingsländer	64
6.1 Förenta Nationerna	65
6.2 Världsbanken	68
6.3 Europeiska Unionen	69
6.4 Sida	70
6.5 USAID	71
6.6 Sammanfattning	73
7. Avslutande diskussion	75
8. Källförteckning	81

1. Inledning

”It is impossible that old prejudices and hostilities should longer exist, while such an instrument has been created for the exchange of thought between all the nations of the earth”¹

Nya innovationer inom kommunikationsteknologin tycks ofta följas av en överdriven optimism att många av världens stora problem plötsligt skall kunna lösas. Citatet ovan är en entusiastiskt hyllning till den första transatlantiska telegraufförbindelsen 1858. När radion gjorde sitt genombrott trodde man att nationer skulle kunna diskutera fredliga lösningar på konflikter. I början av förra seklet hoppades man att flygplanen skulle förhindra krig genom att gynna internationell kommunikation. En liknande optimism har mött Internets utveckling av global kommunikation. Man har satt sitt hopp till Internet när det gäller så vida problem som krig, miljöförstöring, orättvisor och nationalism.² Tanken är att Internet kommer att förbättra kommunikationsmöjligheterna så mycket att konflikter mellan stater, grupper och individer kraftigt kommer att avta. Det stora misstaget som dessa optimister gör, är att anta att världens stora problem orsakas av människors bristande förmåga att förstå varandra, med andra ord rena missförstånd. Sådana tankar överskattar teknikens betydelse, och underskattar andra faktorer, som till exempel ekonomiska och sociala förhållanden. En enskild faktor kan inte staka ut ett samhälles färdriktning eller lösa mycket komplicerade problem - därmed inte sagt att ny teknik inte har någon effekt på samhällsutvecklingen.

Den nya informationsteknikens effekter har hittills varit mest påtagliga i den ekonomiska sfären, men är också synliga inom kulturen och politiken. Sedan ett par år har diskussionen om hur Internet kan förändra den politiska strukturen, i såväl demokratiska som auktoritära stater, intensifierats. När det

¹ The Economist, 2000-08-19, s. 9.

² The Economist, 2000-08-19, s. 9f, se även Truedson, 1999, s. 3f.

gäller demokratiska stater diskuteras det om Internet kommer att öka medborgarnas politiska deltagande samt möjligheterna till folkomröstningar på nätet, s.k. e-demokrati. När det gäller icke-demokratiska regimer handlar diskussionen främst om hur utveckling och spridning av Internet kan bidra till framväxten av en traditionell demokrati. Det är just om detta, hur Internet gynnar demokratisering, som denna rapport kommer att diskutera, med en fokusering på utvecklingen i Kina, världens största diktatur. Majoriteten av den litteratur som behandlar demokratisering i utvecklingsländer tar inte upp Internet och litteraturen om Internet och dess eventuella politiska effekter fokuserar till största delen på USA och andra väletablerade demokratier.

För den kinesiska regimen är Internet ett dilemma. Å ena sidan är den kinesiska regeringen fullt medveten om hur viktig IT-utvecklingen är för landets ekonomi, modernisering och växande roll i den internationella handeln. Å andra sidan har regimen varseblivit det hot mot det auktoritära styret som Internet kan medföra, genom att skapa instabilitet och ökad social rörlighet bland den kinesiska befolkningen. Internet öppnar dörrar till o censurerad information från hela världen, och erbjuder samtidigt ett fantastiskt kommunikationsmedel för regimkritiker och oppositionella. Trots dessa ”problem” satsar Kina hårt på att utveckla telekommunikationen i landet. President Jiang Zemin är mycket positiv till Internets effekter på den kinesiska ekonomin. De kinesiska ledarna hoppas att vinna tillbaka förtroendet för sin politik genom att förbättra den ekonomiska och sociala situationen för medborgarna, och Internet är en del i denna strategi. Deng Xiaoping beskrev de i hans ögon negativa effekterna av liberala ekonomiska reformer och ökad öppenhet, som: ”when you open the window, the flies come in”.³ För att minimera det som uppfattas som riskerna med Internet, så att så få ”flugor” som möjligt skall ta sig in i det kinesiska samhället, hoppas regeringen kunna kontrollera användningen av nätet, censurera information och övervaka

³ The Economist, 2000-07-22, s. 24.

kommunikationen. Kina finns av denna anledning med på organisationen Reportrar utan gränsers lista över Internets fiender.⁴ Även traditionell media står under fortsatt kraftig kontroll av staten. Varje år arresteras journalister för sina granskningsförsök av makt och korruption, och flera informationsspredare har fängslats för ”kontrarevolutionär verksamhet” via Internet.⁵

Det finns, som nämnts ovan, en stark optimism avseende Internets möjligheter att frambringa demokratisering i auktoritära stater. Bill Clinton sade i juni 2000: ’When over 100 million people in China can get on the Net, it will be impossible to maintain a closed political and economic society’⁶. Samma optimism visar Gary Selnow, amerikansk professor i kommunikationsvetenskap, som menar att: ”[...]the Net can cultivate the soul of democracy”⁷ därför att nätet skapar ett fritt och öppet samhälle. Andra är dock betydligt mer skeptiska och framhåller statens möjligheter att stoppa oppositionell verksamhet på nätet, samt pekar på de fall där Internetanvändare arresterats för regimfientlig verksamhet.⁸ Internets politiska effekter är således oklara. Ett är dock säkert: antalet Internetanvändare och webbsidor ökar explosionsartat i Kina.

1.1 Syfte och definitioner

Syftet med denna rapport är att undersöka hur utvecklingen och tillgängligheten av Internet kan gynna en demokratisering i auktoritära stater, med fokus på Kina. Med demokrati avser jag en liberal demokrati, eller vad Robert Dahl kallar polyarki.⁹ En polyarki karaktäriseras av sju kriterier: Kontrollen över reger-

⁴ www.rsf.fr/uk/homeasia.html [2001-02-15].

⁵

www.freedomhouse.org/research/freeworld/2000/countryratings/china2.htm [2001-02-25].

⁶ Luh, 2000.

⁷ Selnow, 2000, s. 59.

⁸ Se Luh, 2000.

⁹ Dahl, 1989, s. 220f.

ingens policybeslut är konstitutionellt fastslagen till valda politiker, fria och rättvisa val, allmän rösträtt, alla röstberättigades rätt att ställa upp i val, yttrandefrihet, tillgång till alternativ information och slutligen organisationsfrihet. Med demokratisering avses här politiska reformer och förändringar i en demokratisk riktning.¹⁰ En demokratisering skall således inte enbart innebära införandet av politiska val, utan även innefatta de fri- och rättigheter som karaktäriserar en liberal demokrati, med andra ord utvecklingen av ett civilsamhälle (se nedan). Detta bör inte förväxlas med konsolidering av demokratin, vilket innebär att det redan instiftade demokratiska styrelseskicket stärks och fördjupas, och blir vad Juan Linz och Alfred Stepan kallar ”the only game in town”.¹¹ Naturligtvis genomförs demokratiska reformer i syfte att konsolideras, men detta steg i processen avser jag inte att diskutera i denna rapport. En stat är auktoritär om det finns en dominant grupp av politiska ledare vars styre mer bygger på folkets lydnad snarare än deltagande, och som inte har legitimerats genom fria val.¹² En auktoritär regim har omfattande restriktioner för medborgarnas civila och politiska rättigheter, och saknar därmed ett autonomt civilsamhälle. I dessa regimer är det vanligen förbjudet att kritisera det politiska styret och samhällsutvecklingen. Det finns naturligtvis en mängd varianter på auktoritära regimer, precis som med demokratier, men jag kommer här att använda begreppet i en allmän mening som närmast kan likställas med avsaknaden av demokrati.

Förutom diskussionen kring Internets möjligheter att gynna demokratisering kommer rapporten även att redogöra för ett urval av Förenta Nationernas, Världsbankens, Europeiska Unionens, USAID:s och Sidas biståndsprojekt när det gäller IT-utvecklingen i fattiga och auktoritära stater. Syftet med detta är att se om de har uppmärksammat Internets potential för att gynna demokrati i utvecklingsländer.

¹⁰ Potter *et.al.*, 1997, s. 6.

¹¹ Potter *et.al.*, 1997, s. 3 samt Linz och Stepan, 1997, s. 15.

¹² Potter *et.al.*, 1997, s. 4.

1.2 Metod, material och avgränsningar

För diskussionen om Internets inflytande på civilsamhället, och informations- och kommunikationsmöjligheterna, kommer jag att stödja mina argument med de dominerande demokratiteoriernas resonemang kring civilsamhällets roll i demokratiseringsprocessen. Den teoretiska diskussionen kommer att kompletteras och stödjas med empiriska exempel där Internet har spelat en roll i händelseutvecklingen, samt vad staten kan göra för att förhindra oppositionell verksamhet på Internet. Det finns naturligtvis en mängd teorier om vad som gynnar demokratisering, men de flesta innefattar civilsamhället som en viktig och central faktor. De dominerande teorierna sammanfattas på ett enkelt och bra sätt i David Potters *et.al.* bok *Democratization*, varför den kommer att ligga till grund för resonemanget. Jag kommer dock naturligtvis att komplettera Potters redogörelser med andra källor där jag finner detta nödvändigt. Eftersom debatten kring Internets politiska effekter är relativt ung, kommer jag att i huvudsak basera mina argument på ett material bestående utav tidskriftsartiklar. För de artiklar jag hämtat från Internet saknas i de flesta fall sidhänvisningar. De statistiska uppgifterna om Internets tillgänglighet och utbredning i Kina och andra länder kommer ifrån NUA Internet Surveys, en väl använd källa i dessa sammanhang.

Eftersom det finns en mängd biståndsorganisationer, och varje organisation vanligen har ett flertal projekt, har jag begränsat min analys av biståndsorganisationers och demokratiska staters handlingsprogram för IT-utvecklingen i utvecklingsländerna till ett urval av biståndsprojekt i ovan nämnda organisationer. Dessa finns att läsa på respektive organisations webbsida och i vissa fall kommer jag att komplettera dessa med frågor per e-mail till informationsansvariga i respektive organisation. Det kan ibland vara svårt att fastställa motiven till biståndsprojekten; huvudmotiven anges ofta, men det finns troligen även andra bakomliggande motiv som inte kommer fram i handlingsprogrammen. Dessa kan av naturliga skäl bli svåra att diskutera. Rapporten kommer, som nämnts ovan, att fokusera på Kina, varför en kort redogörelse av utvecklingen i Kina nödvändig.

2. Bakgrund till utvecklingen i Kina

Utvecklingen i Kina sedan slutet av 1970-talet har varit mycket intressant. Kina är befolkningsmässigt världens största land med drygt 1.25 miljarder invånare och har sedan revolutionen 1949 styrts av Kinas Kommunistparti (KKP), världens största parti. Partiet har genomfört omfattande restriktioner på medborgarnas samhällsliv och de mest långtgående implementerades under Kulturrevolutionen (1966-1976). Landets ledning, och framförallt Mao Zedong, drev då en kampanj för att rensa bort alla "borgerliga element" ur samhället, varför all konst, litteratur och musik som inte tjänade partiet och kommunismen förbjöds och förföljelser, ofta helt godtyckliga, blev vanliga.¹³ Resultatet blev stagnation och kaos i Kinas ekonomiska och sociala utveckling. Idag är det tillåtet för privatägda media att rapportera om ineffektiva myndigheter, miljöförstöring och korruption, men de kritiserar aldrig i direkta ordalag KKP:s legitimitet och maktmonopol, eller partiets högsta ledare.¹⁴ Den kinesiska regimen tolererar numer flera tusen icke partibundna organisationer (NGO:s) som fokuserar på områden som KKP inte anser utgör politiska hot. Däremot har regimen infört allt hårdare restriktioner på Internetanvändandet i landet (se nedan).

När Deng Xiaoping tog över makten 1978 efter Maos död började en ny era inom kinesisk ekonomisk politik och samhällsutveckling. Landet led av en svår ekonomisk kris och reformerna ansågs nödvändiga för att Kina inte skulle förlora ytterligare i konkurrensen med övriga världen, och då främst till de övriga framgångsrika asiatiska länderna. Deng genomförde en mängd ekonomiska reformer, vilka har inneburit att Kina i praktiken gradvis har infört ett liberalt marknadsbaserat ekonomiskt system med ökad individuell ekonomisk frihet, privat ägande och internationell handel. Den nuvarande presidenten Jiang Zemin har fortsatt på Dengs inslagna reformpolitik efter

¹³ Ding, 1994, s. 1ff.

¹⁴ www.freedomhouse.org/survey99/country/china.html [2001-03-21].

den senares bortgång 1997. Det socialistiska tänkandet har bytts ut mot ett mer liberalt förhållningssätt när det gäller den ekonomiska politiken.

Under de dryga två decennier som gått sedan reformerna inleddes har landet visat upp en ekonomisk utveckling som saknar motstycke i modern tid, med en genomsnittlig årlig ekonomisk tillväxt på nästan tio procent.¹⁵ Kina är idag den näst största ekonomin i världen, efter USA. Den starka kinesiska upphämtningen av ekonomin har gjort omvärlden mycket intresserad av landets enorma marknad, och sedan 1993 ligger Kina endast efter USA när det gäller att dra till sig utländska direktinvesteringar. Kina kommer troligen även att bli medlem i WTO under 2001. Denna utveckling kommer onekligen att göra Kina till en ännu mer inflytelserik aktör på den internationella arenan. Trots den kraftiga ekonomiska tillväxten, och att 210 miljoner människor lyfts ur absolut fattigdom sedan 1979¹⁶, är Kina fortfarande ett mycket fattigt land. BNP per capita 1999 var endast \$780 (att jämföra med Sveriges \$25.040).¹⁷ Det finns dock stora regionala skillnader mellan de fattigaste provinserna i Kinas inland och de mer välmående kustområdena. Över hälften av arbetskraften är sysselsatt inom jordbruket, men industrialiseringen och urbaniseringen sker relativt snabbt. Mellan 1979 och 1999 sjönk jordbrukets andel av BNP från 32 till 17 procent och mellan 1970 och 1999 ökade den urbana delen av befolkningen från 17 till 31 procent, vilket motsvarar en genomsnittlig årlig ökning av befolkningen i städerna med cirka två procent.¹⁸ Det privata företagen står för en allt större andel av BNP, samtidigt som många statliga företag gör stora förluster.

Trots de omfattande och radikala ekonomiska reformer och den imponerande tillväxttakten i den kinesiska ekonomin har inte KKP genomfört några nämnvärda reformer på det politiska

¹⁵ www.stats.gov.cn/yearbook/1999/c01e.htm [2001-02-18].

¹⁶ The Economist, 2000-04-08.

¹⁷ www.worldbank.org/data/countrydata/countrydata.html [2001-02-22].

¹⁸ www.worldbank.org "China at a Glance" [2001-01-28].

planet. Kina är fortfarande en kommunistisk enpartistat och håller hårda restriktioner på de flesta av de fri- och rättigheter som är förknippade med en liberal demokrati och mänskliga rättigheter, och man fängslar många av de som vågar kritisera partiets maktmonopol. Under Maos tid var samhället i praktiken likställt med staten och KKP, vilket innebär en total avsaknad av ett civilsamhälle. I dag finns dock ett svagt men växande civilsamhälle i Kina. Militärens våldsamma upplösning av demonstrationerna på Himmelska Fridens torg i juni 1989, och det senaste årets arresteringar av Falun Gong utövare, visar tydligt hur lite toleransen för politisk opposition och oliktankande har förändrats. KKP har valt att införa en liberal och kapitalistisk marknadsekonomi samtidigt som de håller fast vid kommunistiska och auktoritära värderingar när det gäller det övriga samhällssystemet. Det finns de som hävdar att det just är det auktoritära styret som har genererat en så hög ekonomisk tillväxt, och att det är KKP:s ekonomiska politik sedan 1978 som har resulterat i den snabba utvecklingen.¹⁹ Denna syn har dock fått stark kritik. En anledning till Kinas starka ekonomiska utveckling är att tillväxten tog fart från en mycket lång nivå när reformerna inleddes, och denna låga nivå var ett resultat av KKP:s och Maos politik. Dessutom är utvecklingen till stor del ett resultat av de omfattande marknadsekonomiska reformer som genomförts, vilket betyder att man frångått den marxistiska och auktoritära ekonomiska politiken och genomfört decentraliseringar och privatiseringar, något som kraftigt minskat partiets makt inom den ekonomiska politiken. Flera undersökningar visar att en majoritet av befolkningen skyller det underutvecklade samhället på allvarliga brister i det politiska systemet.²⁰ I och med den fortsatta liberaliseringen av ekonomin skiljer sig de båda systemen allt mer åt, och många hävdar att KKP lider av en allvarlig legitimitetskris på grund av att partiet försöker följa två motstridiga ideologier samtidigt.²¹

¹⁹ Wintrobe, 1998, s. 335ff.

²⁰ He, 1996, s. 317.

²¹ Se exempelvis Teather och Yee, 1999, s. xvi i introduktionen samt Goldman, 1994, s. 11.

Detta, tillsammans med det faktum att världens största diktatur genererar världens högsta ekonomiska tillväxt, är mycket intressant ur ett demokratiperspektiv.

3. Tillgängligheten och antalet Internetanvändare

Tillgängligheten och användningen av Internet ur ett globalt perspektiv är kraftigt koncentrerad till ett relativt fåtal rika länder. Hälften av världens användare finns i USA och Kanada och fler kopplar upp sig på Internet i Sverige än i hela Afrika.²² Detta har lett till ett problem benämnt den digitala klyftan (the digital divide), vilket innebär att skillnaden mellan dem som har tillgång till information och de som inte har det, kan resultera i att ojämlikheterna mellan olika länder och samhällsgrupper ökar ytterligare. Förutsättningarna att använda Internet (den fysiska infrastrukturen, ekonomiska resurser och kunskap) gör att fattiga länder har betydligt svårare att dra nytta av IT-utvecklingen. Dessa länder riskerar att bli marginaliserade, eller helt utelämnade, i det allt mer globala samhället. Globaliseringen anses av många leda till politisk stabilitet, men för de länder som inte inkluderas i denna process kan resultatet mycket väl bli ökad instabilitet på grund av utanförskapet.²³

Det finns dock de som, till skillnad från ovan, istället lyfter fram den nya teknikens möjligheter att minska ojämlikheterna i världen.²⁴ Den nya tekniken erbjuder en unik chans för utvecklingsländer att ”hoppa över” de tidiga utvecklingsstadierna, och på så sätt snabbt minska gapet till industriländerna, både tekniskt och ekonomiskt, och därmed även minska fattigdomen i världen (se nedan). Dessutom handlar ojämlikheterna inom telekommunikation inte enbart om Internet, hälften av världens befolkning har aldrig ringt ett telefonsamtal på grund av bristande tillgång på telefoner i många länder. Det kommer naturligtvis att dröja mycket länge innan den stora majoriteten av människorna i världen kan dra nytta av Internet, och många fattiga länder har betydligt mer akuta problem än den digitala

²² www.nua.ie/surveys/how_many_online/index.html [2001-02-05].

²³ Se exempelvis EU-kommissionen, 2001, s. 17f.

²⁴ Se exempelvis UNDP Agenda for Action 2000-2001, www.sdn.undp.org/it4dev/ffICTe.pdf [2001-02-25].

klyftan att brottas med.

De kinesiska medborgarna fick tillgång till Internet 1994. Enligt officiella siffror fanns det i början av 2001 nästan 23 miljoner användare i Kina, och antalet fördubblas var sjätte månad.²⁵ Samtidigt ökar antalet webbsidor i Kina med cirka 20 procent per kvartal. Tillväxttakten är med andra ord enorm. Trots detta är det endast en mycket liten andel av den totala befolkningen som har tillgång till Internet idag. Kina är befolkningsmässigt världens största land med drygt 1,25 miljarder invånare, men endast 1,84 procent har tillgång till nätet (exklusive Hong Kong där cirka 50 procent är uppkopplade).²⁶ Detta kan jämföras med Indonesien (0,18), Filippinerna (0,62), Thailand (1,65) och Malaysia (6,88). De nyligen demokratiserade Sydkorea och Taiwan har däremot betydligt fler Internetanvändare (34,5 respektive 28,8 procent av befolkningen). Det auktoritära Singapore (44,5) och det demokratiska Indien (0,45) utgör dock undantag från det positiva sambandet mellan demokrati och antalet Internetanvändare. Antalet användare skiljer sig markant åt från olika områden i Kina och Internettätast är de urbana delarna, där cirka sju procent av invånarna använder nätet.²⁷ Av de totala antalet användare finns drygt 20 procent i Beijing och Shanghai.²⁸

De kinesiska myndigheterna uppskattade 1998 att antalet användare skulle öka till ca fyra miljoner år 2000.²⁹ Den kinesiska ledningen missberäknade med andra ord kraftigt Internets utveckling och spridning, eller så tonade den avsiktligt ned utvecklingen av politiska skäl. Just politiska skäl kan vara anled-

²⁵ www.nua.ie/surveys/how_many_online/index.html [2001-02-05] samt Drake *et.al.*, 2000.

²⁶ www.nua.ie/surveys/how_many_online/index.html [2001-02-05], se denna källa för samtliga länder.

²⁷ www.nua.ie "Internet use rises in China, Hong Kong, and Taiwan" [2001-02-18], se även www.cnnic.net.cn/develst/e-cnnic200101.shtml [2001-04-11].

²⁸ www.cnnic.net.cn/develst/e-cnnic200101.shtml [2001-04-11].

²⁹ The Economist, 1998-07-02 (A).

ningen till att staten infört hårdare restriktioner rörande Internet under år 2000 (se nedan). Det är dock omöjligt att uppskatta den verkliga användningen av nätet, eftersom flera användare antas nyttja samma abonnemang, något som är olagligt i Kina. En del hävdar att de officiella siffrorna är för låga därför att den kinesiska ledningen inte vill erkänna hur vanligt det är att abonnemangen delas.³⁰ Dessutom kan naturligtvis informationen på Internet även spridas på mer traditionellt sätt från en användare till de som inte har möjlighet att själva koppla upp sig - en dator kan tjäna många människor.

Av de kinesiska användarna är cirka 85 procent under 35 år, cirka 70 procent är män och majoriteten är högutbildade.³¹ Allt fler låginkomsttagare, och lågutbildade, når dock ut på nätet, vilket betyder att den digitala klyftan minskar i Kina.³² Tidigare har det varit ovanligt med datorer i hemmen och istället användes till stor del Internet i skolor, på arbetsplatser och Internetcaféer, men den trenden håller på att vända. I början av 2001 hade cirka 60 procent av de kinesiska Internetanvändarna tillgång till nätet i hemmet, 44 procent på sin arbetsplats, 20 procent i sin skola och 21 procent använder Internetcaféerna.³³ Denna utveckling är intressant när det gäller regimens möjligheter att blockera och censurera information och aktivitet på Internet (se nedan). Användarna surfar i genomsnitt 13,66 timmar per vecka och många av dem uppgav att de långsamma uppkopplingarna, samt det höga priset, utgjorde de främsta hindret för att surfa på nätet. Det faktum att relativt många använder sig av för allmänheten tillgängliga datorer gör att de som inte har möjlighet att skaffa egen dator och Internetabonnemang har tillgång till nätet. Det är dock möjligt att Internet-

³⁰ www.nua.ie "Chinese Police to Patrol the Net" [2001-02-16].

³¹ China Internet Network Information Center, www.cnnic.net.cn/develop/e-cnnic200101.shtml [2001-04-11].

³² www.nua.ie "Internet Becomes More Mainstream in China" [2001-02-16].

³³ www.nua.ie "Chinese Internet Population approaching 23m" [2001-03-05] Att summan blir mer än 100 procent beror på att många Internetanvändare har tillgång till nätet på flera platser.

caféerna i stor utsträckning är lokaliserade till områden där det redan finns intresse och efterfrågan på Internet, exempelvis i större städer och i närheten av skolor, där tillgången till nätet ändå är relativt stor (i jämförelse med andra delar av landet). Detta kan betyda att datorer tillgängliga för allmänheten inte finns i tillräcklig utsträckning i områden där de ur ett nationellt perspektiv gör mest nytta för att minska den inhemska digitala klyftan.

Den framtida tillgängligheten till Internet kommer inte enbart att gå via datorer. Även Kina satsar på mobilt Internet och China Mobile, världens största GSM-nätoperatör, har beslutat att införa GPRS-teknik (General Packet Radio Service) i sina nät.³⁴ Detta innebär att e-mail och andra informationstjänster kan skickas direkt till och från mobiltelefonen. Enligt NUA Internet Surveys har Kina potential att bli världens näst största marknad för mobilt Internet, efter USA, och man hänvisar till en studie som förutspår över 230 miljoner mobiltelefoner och cirka 65 miljoner kinesiska användare av mobilt Internet 2004.³⁵ Detta kan innebära att Internettjänsterna kommer att få en bred och snabb spridning i Kina, inte minst därför att det blir betydligt billigare att köpa de nya mobiltelefonerna än en dator. Genom trådlös kommunikation är det dessutom betydligt lättare att förbättra tillgängligheten till nätet i de avlägsna delarna av landet, vilket gynnar den geografiska spridningen av Internettjänster.

För dem som inte har tillgång till Internet är utbyggnaden av det ordinarie telefonnätet betydligt mer intressant. Kommunikationsmöjligheterna i Kina förbättras stadigt och snabbt. Antalet telefoner och mobiltelefoner har ökat mycket kraftigt de senaste åren och utbyggnaden av telekommunikationen fortsätter i rask takt. Kina hade 1980 4,4 telefoner per 1000 invånare, en siffra som 1998 stigit till 70 (att jämföras med exempelvis Indiens 22 stycken 1998).³⁶ Om arbetarna och

³⁴ Dagens Nyheter, 2000-12-19, s. C4.

³⁵ www.nua.ie "Wireless Web set to boom in China" [2001-02-18].

³⁶ UNHDR, 2000, s. 199.

bönderna på landsbygden får bättre möjligheter att kommunicera med arbetarna i städerna, som enligt demokratiteorierna har bättre förutsättningar att organisera sig, kommer organisationsmöjligheten troligen att öka även på landsbygden. Det blir således inte enbart de urbaniserade arbetarna som har möjligheten att organisera sig.

Dana Ott och Melissa Rosser kommer i sin kvantitativa analys av Internet och demokrati i Afrika fram till att graden av tillgänglighet och graden av politisk demokrati och ekonomisk frihet har en stark positiv korrelation.³⁷ När antalet Internet Service Providers (ISP:s) växer ökar också graden av politisk och social frihet i samhället. I Kina finns ännu så länge endast tre ISP:s (1999), vilket kan jämföras med USA:s 7 600, Storbritanniens 364 och Sveriges 29.³⁸ Ott och Rosser konstaterar att antalet Internetanvändare och den geografiska spridningen av dessa har ett starkt samband med graden av politisk och ekonomisk frihet. De menar att demokratins förutsättningar främjas om Internetanvändandet är spritt även utanför huvudstaden, dessutom är det troligt att antalet ISP:s ökar med den geografiska spridningen.³⁹ Deras studie visar också att månadskostnaderna för att använda Internet inte korrelerar nämnvärt med politisk och ekonomisk frihet. Däremot fann de ett negativt samband mellan månadskostnaderna för Internetanvändandet och antalet ISP:s, när de senare ökar sjunker kostnaderna på grund av den ökade konkurrensen. Det bör dock hållas i minnet att dessa förhållanden, även om de är statistiskt säkerställda, inte förklarar kausaliteten. Det är mycket möjligt att det är den växande graden av politisk och social frihet som leder till att antalet ISP:s ökar, och inte tvärtom. Dessutom gör den korta tidsperioden det svårt att avläsa några tydliga och säkra samband - Internet har ju inte existerat för allmänheten i mer än några år, och dess långsiktiga effekter har troligen inte hunnit ge synbara resultat ännu.

³⁷ Ott och Rosser, 2000, s. 149ff.

³⁸ www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html [2001-03-20].

³⁹ Ott och Rosser, 2000, s. 150f.

Även om antalet användare bland låginkomsttagare och lågutbildade i Kina ökar har dessa grupper naturligtvis stora hinder att övervinna för att effektivt kunna dra nytta av Internet, framförallt ekonomiska och kunskapsmässiga. I Kina kostar en ny dator med modem (i mars 2001) mellan \$1000 och \$1200.⁴⁰ Till detta kommer en timkostnad på cirka \$0,5 för att surfa. För en majoritet av befolkningen är \$1000 mer än en årslön och möjligheten att köpa en ny dator är därför kraftigt begränsat till en liten välmående minoritet.⁴¹ Priserna, framförallt på datorer, har dock sjunkit de senaste två åren och priserna förväntas fortsätta gå ner. Truedson menar att Internets relativt låga kostnader gynnar resurssvaga grupper i samhället mer än de välmående och därför till och med kan verka utjämnande.⁴² Detta gäller användningskostnaderna, som är låga i förhållande till andra kommunikationsmedel, förutsatt att de resurssvaga grupperna redan har tillgång till Internet.

Många saknar dessutom tillräckliga kunskaper att använda Internet effektivt, både praktiskt och språkmässigt. De kinesiska användarnas kunskaper i engelska är ofta mycket bristfälliga, något som är ett handikapp då hälften av alla Internetplatser är engelskspråkiga.⁴³ De kinesiskspråkiga sidorna utgör cirka åtta procent, vilket är något mer än antalet fransk-, tysk- eller spanskspråkiga webbsidor.⁴⁴ Internet är förvisso till viss del självlärande och det finns organisationer, som exempelvis Center for Democracy and Technology⁴⁵, som ger instruktioner om hur man använder sig av nätet (t.ex. sökvägar och länkar). Därför räcker det inte att enbart förbättra tillgängligheten, satsning på utbildning är minst lika viktig. Kan man inte läsa eller skiva är Internet inte till mycket glädje.

⁴⁰ Zhao, 2001 samt Andersson, 2001. Detta gäller för kinesiska märken, importerade datorer är dyrare.

⁴¹ www.cnnic.net.cn/develst/e-cnnic200101.shtml [2001-04-11].

⁴² Truedson, 1999, s. 24.

⁴³ Se Bray, 2000, s. 171 samt www.nua.ie [2001-02-18].

⁴⁴ www.nua.ie [2001-02-18].

⁴⁵ www.cdt.org/ [2001-02-18].

3.1 Utbildningsnivå

Invånarnas utbildningsnivån i utvecklingsländer mäts vanligen i läs- och skrivkunnighet. Möjligheten till kommunikation är naturligtvis kraftigt begränsad om man inte kan läsa eller skriva. Dessutom anses utbildning vidga människors samhällsyn, samtidigt som deras förmåga att göra rationella val förbättras.⁴⁶ De blir mer kritiska och ifrågasättande, och därmed svårare att kontrollera och styra över. En högre utbildning gör människor mer benägna att söka alternativ information. Robert Dahl lyfter fram vikten av ”enlightened understanding” som en förutsättning för att en opposition skall kunna bildas.⁴⁷ Detta innebär att medborgarna har vetskap om relevanta politiska alternativ och konsekvenserna av dessa, vilket är en förutsättning för att kunna kritisera och ifrågasätta sina politiska ledare och deras politiska beslut.

Efter 1949 gjorde den då nyinrättade kinesiska kommunistregimen stora insatser för att höja läs- och skrivkunnigheten bland invånarna, exempelvis infördes allmän folkskola och omfattande arbetsskolor och vuxenutbildningar. Då utgjorde andelen analfabeter över 80 procent av den totala befolkningen. Den kinesiska regeringen har sedan 1985 gjort ytterligare ansträngningar att höja utbildningsnivån i landet genom att införa en nioårig grundskola, något som idag i princip är obligatoriskt. Av alla barn i skolålder var inskrivningsgraden 1996 över 98 procent. Andelen icke läs- och skrivkunniga av den totala befolkningen har minskat från drygt 22 procent 1990 till 17,2 procent 1998, och bland ungdomar mellan 15 och 24 år har samma siffra sjunkit till 2,8 procent.⁴⁸ Antalet högskolestuderande har ökat dramatiskt under 1990-talet, mellan 1990 och 1996 steg antalet registrerade studenter med hela 52 procent.⁴⁹ En anledning till denna ökning är att högutbildade under Maos tid hade lägre lön än arbetarna, men idag är för-

⁴⁶ Potter *et al.*, 1997, s. 13.

⁴⁷ Dahl, 1998, s. 96f.

⁴⁸ UNHDR 2000, s. 199.

⁴⁹ Se www.worldbank.org ”The World Bank and China” [2001-02-10].

hållandet det omvända. Andelen läs- och skrivkunniga var redan 1982 högre i Kina än i det demokratiska Indien och Turkiet.⁵⁰ Det faktum att befolkningen går allt längre i skolan kommer naturligtvis att utöver läs- och skrivkunskaper resultera i en generellt bättre utbildningsnivå, vilket ökar individernas politiska medvetande.

⁵⁰ Nathan, 1990, s. 51 samt UNHDR, 2000, s. 199.

4. Civilsamhälle och organisering

Det råder samstämmighet inom de dominerande demokratiteorierna, att framväxten av ett varierande och pluralistiskt civilsamhälle som fungerar som en motpol till den auktoritära statens maktkoncentration, är en starkt bidragande faktor till demokratiseringsprocessen.⁵¹ Civilsamhället utgörs av alla sociala institutioner och organisationer (även de mindre formella) som inte är direkt kopplade till staten, exempelvis studentgrupper, fackföreningar och konsumenter. Dess existens är så central att den ingår i definitionen av en liberal demokrati, nämligen de civila och politiska rättigheterna, inklusive organisationsfrihet. Civilsamhället, som spelar en stark roll både när det gäller demokratiseringen och den efterkommande konsolideringen, kan utgöra ett eller flera politiska alternativ till sittande makthavare, och det har även en övervakande och granskande roll av stat och regering.⁵² Den tidigare demokratiseringen av delar av Asien, Afrika och Östeuropa, inklusive Sovjetunionen, stimulerades av snabbt framväxande, från staten autonoma, grupper och folkrörelser.⁵³ Utvecklingen av ett civilsamhälle innefattar vanligen en mobilisering av oberoende media, som kan öka pressen på den auktoritära regimen. Internet har stora möjligheter att bidra till en sådan mobilisering.

Enligt Larry Diamond är det den socioekonomiska utvecklingen som bidrar till framväxten av ett civilsamhälle genom urbanisering, en ökad mångfald av nätverk, bättre utbildning, ökade inkomster och ökade förutsättningar att organisera sig.⁵⁴ Allt detta förstärker medborgarnas potential för protester och demonstrationer, som kan utmana de auktoritära regimerna. I ett auktoritärt samhälle utgör åsiktskonflikter ett hot mot styrets

⁵¹ Se Potter *et.al.*, 1997, s. 25 och s. 27f, samt Rueschemeyer *et.al.*, 1992, s. 6.

⁵² Diamond *et.al.*, 1997, s. 17f.

⁵³ Potter *et.al.*, 1997, s. 28.

⁵⁴ Potter *et.al.*, 1997, s. 28.

legitimitet och missnöjet med maktfördelningen utgör grunden för diktaturens motståndare. Däremot anses dessa åsiktskonflikter utgöra drivkraften i demokratiska system där förekomsten av en opposition är mycket betydelsefull för debatten och kvaliteten på de politiska besluten. Rueschemeyer *et.al.* konstaterar att ett utvecklat civilsamhälle stärker organisationsmöjligheterna för de lägre samhällsklasserna (arbetar- och medelklassen).⁵⁵ Dessa anses traditionellt gynnas mest av en demokratisering, eftersom de i auktoritära stater har minst maktinflytande av alla samhällsklasser och de hör därför till de starkaste förespråkarna för demokratiska reformer.⁵⁶ Arbetarklassens förbättrade organisationsförmåga var exempelvis en viktig faktor för demokratiseringsprocesserna i Sydkorea och Taiwan som tog fart 1987.⁵⁷ Den stora massans makt ligger i att organisera sig till en eller flera starka krafter för demokrati och emot det auktoritära styret. De mindre privilegierade medborgarna kan utgöra en opposition, och därmed ett hot, mot regimen först när de har möjlighet att organisera sig.

Det bör dock påpekas att alla organisationer och grupper inte kommer att arbeta för en demokrati, det är troligt att även antalet anti-demokratiska, nazistiska och rasistiska organisationer ökar när civilsamhället växer fram. Internet är naturligtvis inte enbart ett forum för demokratiska diskussioner. Det har även förekommit debatter som gett den kinesiska regimen sitt stöd, eller åtminstone varit anti-västerländska (framförallt anti-amerikanska). Exempelvis kritiserades USA:s bombning av den kinesiska ambassaden i Belgrad 1999 kraftigt på Internet.⁵⁸ Framförallt i USA börjar Internet ses som en ny säkerhetsrisk mot de demokratiska staterna, och man talar om en ny sorts terrorism.⁵⁹ Globaliseringen och Internet har gjort att stater påverkas av vad som händer på andra sidan jorden i en betydligt större utsträckning än tidigare och blir därmed känsligare för

⁵⁵ Rueschemeyer *et.al.*, 1992, s. 6ff.

⁵⁶ Rueschemeyer *et.al.*, 1992, s 6ff samt s. 57.

⁵⁷ Rueschemeyer *et.al.*, 1992, s. 50.

⁵⁸ Rosenthal, 1999.

⁵⁹ Lewis, 2000,.

problem som uppstår i andra länder.

Enligt de dominerande demokratiteorierna, framförallt de som inkluderas i moderniseringsteorin och den strukturella teorin, förbättrar ekonomisk och kapitalistisk utveckling demokratins chanser i auktoritära stater.⁶⁰ Kapitalism anses främja medel- och arbetarklassens möjligheter till organisering genom industrialisering och urbanisering.⁶¹ Przeworski och Limongi visar i sina studier att demokratins chanser stärks när BNP per capita ökar (med måttlig inflation), därför att diktaturen försvas.⁶² Många anser att IT-utvecklingen har positiva effekter på den ekonomiska tillväxten och främjar dessutom entreprenöranda och företagande. Informationstekniken kan förbättra effektiviteten inom de flesta områden i ekonomin, främst genom att öka produktiviteten men också genom att minska kostnaderna för global kommunikation och tillgängligheten till information på världsmarknaderna.⁶³ Både den internationella och den inhemska handel antas bli effektivare, eftersom säljare och köpare lättare kan hitta varandra genom den nya informations- och kommunikationstekniken. Dessutom beräknas e-handeln växa snabbt i vissa utvecklingsländer (främst i Asien och Latinamerika), vilket kommer att ge stora möjligheter för såväl entreprenörer, företag (både inhemska och utländska) och konsumenter.⁶⁴ Så länge IT främjar den ekonomiska och kapitalistiska utvecklingen, gynnar den på detta sätt även indirekt demokratiseringen.

Robert Dahl hävdar att en regim kommer att visa ökad tolerans för oppositionen när kostnaderna för att tysta den stiger.⁶⁵ Ju mer kostnaderna för att stoppa oppositionen överstiger kostnaderna för att tolerera den, desto större blir chanserna för att flera politiska åsikter kommer att accepteras. Detta innebär att

⁶⁰ Potter et.al., 1997, s. 10ff, se även Diamond et.al. 1997, s. 17f.

⁶¹ Rueschemeyer et.al., 1992, s. 1,8 och 292.

⁶² Przeworski och Limongi, 1997, s. 160f inklusive table 1.

⁶³ The Economist, 2000-09-23.

⁶⁴ Drake et.al., 2000.

⁶⁵ Dahl, 1971, s. 15.

när medborgarna kan organisera en enad och stark opposition kommer regimen kostnader för att tysta den att öka. Kostnaderna kan bestå i ökat missnöje och demonstrationer, försämrade legitimitet för fortsatt styre och protester och sanktioner från omvärlden. Hur stora dessa kostnader blir beror på oppositionens storlek, styrka och effektivitet. En välorganiserad och stark opposition utgör det allvarligaste hotet mot en auktoritär regim. Därför är kommunikationsmöjligheter och organisationsförmåga för oppositionella grupper och individer mycket viktiga för demokratiseringen.

En allmän mobilisering mot regimen sker oftast inte förrän regimen redan börjat försvagas.⁶⁶ Ett auktoritärt styre karaktäriseras bland annat av avsaknaden av ett civilsamhälle, där medborgarens roll och identitet har ersatts av staten och det styrande partiet, och de senare är i praktiken likställda med samhället. När regimen börjar vackla vaknar dock medborgarnas tro på att de kan påverka beslut om nya politiska vägval, och kraven på reformer blir allt högre. Detta betyder att framväxten av ett civilsamhälle inte initierar den auktoritära regimen fall, men spelar en viktig roll i utvecklingen när regimen maktmonopol väl har börjat försvagas, och på så sätt gynnar demokratisering. Enligt Manuel Castells kommer det kinesiska civilsamhällets möjligheter att utvecklas, och då också dess politiska inflytande, att bero på hur väl KKP lyckas hålla samman sin enorma organisation.⁶⁷ Den allmänna mobiliseringen består både av oppositionsgrupper bildade under det auktoritära styret, samt nya organisationer som uppstått när regimen grepp om makten börjat försvagas. Förändringarna kommer således att öka individernas intresse för att organisera sig och organisationerna fungerar sedan som arenor för spridandet av demokratiska idéer och värderingar till medborgarna.⁶⁸

Det är troligt att en folklig mobilisering mot regimen lättare kan

⁶⁶ Hydén, 1998, s. 161f.

⁶⁷ Castells, 2000, s. 336f.

⁶⁸ Hydén, 1998, s. 162f.

uppstå om det existerade ett civilsamhälle innan det auktoritära styret tog över makten. Kina har aldrig upplevt ett demokratiskt styre, och de auktoritära elementen har alltid varit framträdande i det kinesiska samhället. Det finns med andra ord inte några nämnvärda traditioner av folkligt inflytande i politiken, eller alternativa organisationer, i Kina. Detta kan försvåra, men inte omöjliggöra, framväxten av ett välutvecklat civilsamhälle. I Kina är kommunistpartiet och alla dess förgreningar väl etablerade organisationer, vilket även efter en demokratisering kan ge dem en fördel framför andra grupper i det framväxande civilsamhället. David Held menar att ett demokratiskt civilsamhälle är oförenligt med ett fåtal organisationer i alltför mäktiga positioner – det kan förvränga den demokratiska processen.⁶⁹ Ett stort antal organisationer fördelar inflytandet och minskar risken för att några få skall kunna styra den politiska dagordningen och tillgodose sina egna intressen. Ett utvecklat och pluralistiskt civilsamhälle bryter dessutom ned en del av de privilegier som de dominerande samhällsgrupperna åtnjuter på bekostnad av andra.

Kinas civilsamhället har utvecklats relativt snabbt sedan reformerna inleddes i slutet av 1970-talet, år 2000 fanns det över 200 000 organisationer och grupper officiellt registrerade hos myndigheterna.⁷⁰ Ingen organisation tillåts dock att öppet kritisera KKP:s styre. Grundandet av China Democratic Party (CDP) 1998 är första gången sedan 1949 som ett organiserat politiskt parti försökt utmana KKP:s maktställning i Kina. CDP förbjöds kort efter att det grundades och partiets ledare Xu Wenli arresterades.

De traditionella och dominerande demokratiteorierna betonar, som nämnts ovan, vikten av att kunna organisera oppositionsgrupper och politiska alternativ som mycket central för möjligheterna till demokratisering. Industrialisering och en medföljande urbanisering är viktiga faktorer i utvecklingen för att förbättra medborgarnas organisationsmöjligheter. En viktig förut-

⁶⁹ Held, 1999, s. 393.

⁷⁰ www.hrw.org/reports/2000/china/ [2001-03-30].

sättning för att individerna skall kunna organisera sig har tidigare ansetts vara geografisk närhet, mycket beroende på de förbättrade kommunikationsmöjligheterna som urbaniseringen medför. Internet minskar naturligtvis behovet av fysisk närhet genom att reducera avståndet mellan de urbana arbetarna och de på landsbygden.⁷¹ Ovan nämnda CDP har använt Internet för att organisera sin verksamhet över hela landet. I det här fallet är det inte antalet medlemmar som utgör det största hotet mot regimen, partiet har endast ett par hundra anhängare, utan att organisationen med Internets hjälp har etablerat förgreningar i över två tredjedelar av landets provinser.⁷² En bred spridning ger även en liten organisation stor styrka. Nu finns förutsättningarna för att organisera protester och aktioner över stora delar av landet samtidigt, vilket kraftigt skulle försvåra regimen möjligheter att slå ned dem. Protesterna skulle dessutom få större uppmärksamhet, inhemskt och internationellt. Organisationer kan gå från dolda till aktiva och synliga mycket snabbt tack vare Internet. Kina är ett mycket stort land, både geografiskt och befolkningsmässigt, men genom Internets utveckling spelar detta en allt mindre roll för möjligheterna att organisera grupper. Dessutom utgör inte längre nationsgränserna några hinder, exempelvis organiserar dissidenter utomlands motstånd mot den kinesiska regimen, och Internetbaserade organisationer kan mycket lätt verka globalt. De grupper som bildas via Internet är intressebaserade snarare än geografiskt baserade lokal-föreningar.

Bruce Bimber beskriver Internets effekter på politiken som ”accelererande pluralism”⁷³, det vill säga att Internet påskyndar och intensifierar en pluralistisk politik. Detta leder till att politiska frågor tillkommer debatten i en allt snabbare takt, och tiden mellan oppositionell mobilisering och statens respons pressas allt mer. Regeringen möter allt oftare nya, mer diffusa, typer av grupper i samhället. Dessa grupper är Internetbaserade intresseorganisationer som existerar i virtuella samhällen på

⁷¹ Se exempelvis Danitz och Strobel, 1999, s. 261f.

⁷² Crossette, 1999.

⁷³ Bimber, 1998.

nätet (även om medlemmarna naturligtvis inte gör det) och kommunicerar främst via e-mail. De utgörs inte, till skillnad från mer traditionella organisationer, av stora medlemsantal eller hierarkiska organisationer och är inte knutna till etablerade samhällsinstitutioner. Organisationsstrukturernas hierarkier planas ofta ut i Internetbaserade organisationer, där enskilda aktiva medlemmar får större inflytande och ekonomiska resurser får mindre betydelse. Detta gör det svårare för staten att konfrontera och bekämpa dessa grupper. Om myndigheterna lyckades slå ut organisationsledningen i de traditionella grupperingarna var chanserna stora att organisationen inte överlevde, eller åtminstone fick mycket svåra problem.

Internet utgör ett utmärkt medel för organisering. Utan det skulle det vara betydligt svårare, och ibland omöjligt, för aktivister att organisera och koordinera effektiva och starka påtryckningar på regimen för politiska förändringar. Den främsta fördelen är, som nämnts ovan, att den fysiska och geografiska närheten inte längre är avgörande förutsättningar för organiseringen. Regimkritiker över hela världen deltar i organisationer och konverserar som om de fanns runt hörnet ifrån varandra, oberoende av tid och rum. Dessutom gör Internet det möjligt att snabbt växla meddelanden samt sända samma information till ett stort antal mottagare runt om i världen, vilket betyder att man via nätet nu kan koordinera en större mängd individer i sin verksamhet. Ett fåtal individer kan snabbt och enkelt skicka e-mail till en mängd beslutsfattare. Antalet individer som deltar i aktiviteterna spelar en underordnad roll, det kan räcka med ett fåtal, till skillnad från demonstrationer och protester på gator och torg där slagkraftigheten främst ligger i antalet deltagare. Detta är en stor styrka i Internets roll som organisations- och informationsverktyg.

I april 1999 samlades tusentals Falun Gong anhängare i Beijing för att protestera mot regimens inskränkningar av religionsfriheten. Falun Gong är en andlig rörelse och ingen politisk organisation, men eftersom den har över 70 miljoner utövare anser regimen att den utgör ett potentiellt hot, varför rörelsen för-

bjöds i juni 1999. Dessa fredliga demonstrationer var organiserade via massutskick av e-mail.⁷⁴ Falun Gongs ledare, den numer New York baserade Li Hongzhi, har ofta använt sig av e-mail för att värva och mobilisera medlemmar och för att få rörelsen erkänd i Kina. Falun Gongs hemsida har stängts av de kinesiska myndigheterna och i december 1999 dömdes fyra Falun Gong medlemmar till arbetsläger för att på Internet ha beskrivit polisens behandling av dem.⁷⁵ Tusentals arresteringar har gjorts sedan dess, även om majoriteten inte har lett till åtal och bestraffning.⁷⁶ Arresteringarna har fått stor uppmärksamhet runt om i världen och säkerligen bidragit till att kritiken mot den kinesiska regimen har intensifierats, men har även en avskräckande effekt på de kinesiska användarna (se nedan).

De protester och demonstrationer som ägde rum i Kina under slutet av 1980-talet visar tydligt vikten av kommunikation och organisation. De relativt blygsamma studentprotesterna 1986 utgjorde inte något större hot mot regimen. Det var först när studenterna 1989 lyckades få med sig delar av den intellektuella eliten, arbetare och delar av näringslivet som protesterna blev tillräckligt omfattande för att ge regimen allvarliga problem.⁷⁷ Detta visar att kommunikationen mellan, och även inom, olika samhällsgrupper är mycket viktig. Dessvärre fick demonstranterna tillsist ge sig i och med den våldsamma upplösningen på Himmelska Fridens torg den 3:e och 4:e juni 1989. Merle Goldman menar att en väsentlig anledning till detta var att demonstranterna misslyckades med att organisera en enad rörelse som allvarligt kunde skaka de kinesiska ledarna, något som helt enkelt berodde på oerfarenhet.⁷⁸ Den dåliga organisationen resulterade även i motsättningar mellan demonstranterna, något som annars kanske hade gått att undvika ge-

⁷⁴ The Economist, 2000-07-22, s. 26.

⁷⁵

www.freedomhouse.org/research/freeworld/2000/countryratings/china2.htm [2001-02-25].

⁷⁶ www.amnesty.org [2001-03-30].

⁷⁷ Goldman, 1994, s. 202f, 266, 302, 313 och 317.

⁷⁸ Goldman, 1994, s. 325 och 359.

nom bättre kommunikationskanaler.

Demonstrationerna i Indonesien 1998, som resulterade i en revolution och störtandet av general Suharto, var de första omfattande protesterna där Internet användes.⁷⁹ Internet spelade en viktig roll som katalysator för politiska förändringar i Indonesien. Den Indonesiska regimen har uppmuntrat spridningen av datorer och Internet för att förbättra landets internationella konkurrenskraft och för att IT-utvecklingen anses vara en symbol för modernitet. Trots att de som hade tillgång till Internet utgör en mycket liten andel av den totala befolkningen (0,18 procent⁸⁰, och alla deltog naturligtvis inte i protesterna) så användes nätet effektivt för att organisera demonstrationerna. Det var under den ekonomiska krisen 1997 som politiska frågor började diskuteras på Internet i Indonesien.⁸¹ Regimen hade inte vidtagit några nämnvärda åtgärder för att hindra kommunikationen på Internet, varför man kan hävda att det var den oinskränkta yttrandefriheten på nätet som initierade de politiska aktionerna och protesterna. När krisen förvärrades blev Internet en källa för information om demonstrationerna samt regeringens respons på dessa. Nyheterna kunde uppdateras allt eftersom protesterna pågick och på detta sätt kunde demonstranterna omedelbart se effekterna av sina protester. De indonesiska studenterna hade en mobil server som flyttades mellan olika ”säkra” hus för att minska risken för upptäckt. Demonstrationerna 1998 i Indonesien var mycket välorganiserade (till skillnad från de på Himmelska Fridens torg 1989). På liknande sätt drog de burmesiska studenterna nytta av nätet när de 1996 videofilmade sin demonstration, för att sedan lägga ut filmen på Internet.⁸² David Hill och Krishna Sen påpekar dock att när Suhartos regim väl fallit och en mer traditionell demokratisk aktivitet tagit fart, minskade Internets betydelse för det politiska agerandet, som till exempel inför de demokratiska valen

⁷⁹ Hill och Sen, 2000, s. 119ff samt s. 126f.

⁸⁰ www.nua.ie/surveys/how_many_online/index.html [2001-02-05].

⁸¹ Hill och Sen, 2000, s. 124ff.

⁸² Danitz och Strobel, 1999, s. 259.

1999.⁸³ Detta visar att Internet kan gynna en demokratisering, men spelar sedan en underordnad roll när det gäller demokratis konsolidering.

Ett av argument för att Internet inte kommer att ha någon nämnvärd effekt på politiken, är att endast en litet grupp har tillgång till nätet.⁸⁴ Det finns dock anledning till att ha invändningar mot detta. För det första ökar antalet användare dramatiskt. För det andra är det, ur demokratisynpunkt, några av de viktigaste grupperna som har tillgång och använder sig av Internet, nämligen studenter, den intellektuella eliten och delar av näringslivet, eftersom de tidigare har varit initiativtagare till demonstrationer och oppositionsbildning.⁸⁵ Visserligen anses traditionellt arbetar- och medelklassen vara de främsta demokratiförespråkarna bland de olika samhällsklasserna (se ovan), och bland arbetarna är Internetanvändandet fortfarande mycket begränsat, inte minst på landsbygden. Det är dock ologiskt att hävda att alla medborgare måste ha tillgång till Internet innan ökad organisering och ökat deltagande i samhället kan bli verklighet. En stark opposition kan organiseras fram ur en liten grupp, för att sedan växa och inkludera även medlemmar utan tillgång till Internet.

Däremot kan en nackdel med Internet som kommunikations- och informationsverktyg för oppositionen är problemet med den digitala klyftan. Den ojämlikt fördelade tillgången till Internet bland befolkningen, kan leda till en splittring även inom oppositionen mellan dem som har tillgång till Internet och dem som inte har det. Om all oppositionell verksamhet sker via Internet utestänger detta de som skulle vilja delta men inte har tillgång till nätet. Problemet är således inte utebliven effekt på politiken, utan att inflytandet från olika regimkritiker blir snedvridet. Uppdelningen mellan olika oppositionella gruppers möjligheter påverkas också av finansieringen. De grupper som har stora kontaktnät, styrs från utlandet eller är lokaliserade i de

⁸³ Hill och Sen, 2000, s. 131f.

⁸⁴ Se exempelvis Arslan, Christian Science Monitor, 1997-08-15.

⁸⁵ www.cnnic.net.cn/develst/e-cnnic200101.shtml [2001-04-11].

urbana områdena har ofta större finansiella resurser för sin verksamhet än andra, och därmed större chanser att få sina åsikter hörda.⁸⁶ Vissa grupper missgynnas av detta, som annars i större utsträckning skulle kunna bidra till en mer enad opposition. Det bör dock påpekas att detta naturligtvis inte ett specifikt problem för Internet. Detta problem kommer dock troligen att minska när antalet användare ökar. Dessutom är det möjligt att regimkritiker utan Internet, som ser fördelarna med det när det blir allt vanligare att använda nätet i oppositionellt syfte, skaffar sig tillgång till och kunskap om Internet.

Ett utvecklat civilsamhälle gynnar således demokratisering, och som nämnts ovan är en viktig förutsättning för framväxten av ett civilsamhälle och förbättrad organisering i hög grad beroende av möjligheterna till kommunikation samt tillgången till alternativa informationskällor (jämför med Diamond ovan). För att kunna organisera sig måste det först vara möjligt att kommunicera med varandra; utan kommunikation och information kan likasinnade inte finna varandra. Information väcker intresset och medvetandet hos individen, vilket ju är en förutsättning för viljan och motiven att organisera sig. När väl en organisation bildats förbättras troligen kommunikationen ytterligare, liksom informationsflödet, eftersom ett nätverk börjar växa fram. Detta gör att nya medlemmar lättare kan rekryteras, och processen kan fortsätta till en stor organisation - eller till och med till en folkrörelse. Ur detta perspektiv är Internets möjligheter mycket intressanta.

4.1 Kommunikation

Genom förbättrade kommunikationsmöjligheter blir det lättare för regimkritiker att komma i kontakt med varandra. Internet erbjuder effektiva kommunikationsmöjligheter. Telefonen har den uppenbara begränsningen att den endast erbjuder en-till-en kommunikation, och att det därför blir mycket tidskrävande och dyrt att nå ut till ett större antal människor. Dessutom måste

⁸⁶ Danitz och Strobel, 1999, s. 266.

man veta vem man skall ringa, till skillnad från nätet där man kan söka efter likasinnade. Detta gör att kampanjer via telefonen troligen kräver en helt annan typ av organisation. Radion och televisionen når förvisso miljontals människor, men utgör endast en envägskommunikation, där den stora massan endast passivt kan lyssna. En av Internets stora fördelar jämfört med telefonen, radion och televisionen är möjligheten till tvåvägskommunikation med ett flertal individer samtidigt, samt möjligheten till snabb respons och feedback. Internet ger användaren en aktiv roll, vilket är en viktig skillnad mot traditionell media, speciellt som demokrati till stor del bygger på deltagande.

I Internets alla chatrum kan deltagarna föra en direkt diskussion som är svår för myndigheterna att censurera (se nedan). Det finns även en mängd elektroniska anslagstavlor där man kan skriva meddelanden och debattinlägg. En sådan webbplats är Virtual Democratic Wall där deltagarna publicerar ett mycket stort antal meddelanden om demokrati, yttrandefrihet och mänskliga rättigheter i Kina.⁸⁷ Debatten på sidan är omfattande och seriös och det är tydligt att deltagarna knyter kontakter med varandra.

Nyheter kan publiceras och spridas på nätet omgående, medan lokala tidningar tidigast kan få med händelserna till nästa tryckning, om de överhuvudtaget får publicera dem. Internet gör att reaktionerna på händelser kommer mycket snabbt. När ryktena om att en Indonesisk dissident skulle arresteras bombarderade indonesiska studenter amerikanska organisationer för mänskliga rättigheter och journalister med e-mail, vilka i sin tur kontaktade kongressmedlemmar, som till slut kontaktade utrikesminister Madeleine Albright.⁸⁸ Medan traditionellt brevskrivande tar dagar eller veckor och dessutom är betydligt dyrare, så kan man via Internet få igång internationella kampanjer innan arbetsdagen är slut. Även dataingenjören Huang Qi visade styrkan i Internets snabbhet. I samband med sin ar-

⁸⁷ www.books.dreambook.com/vead/tiananmen.html [2001-04-09].

⁸⁸ Dobson, 1998.

restering lyckades han få iväg en sista bulletin över nätet, som han avslutar: "Thanks to everybody devoted to democracy in China. The policemen are here now. So long".⁸⁹ Hans avsked är citerade i en rad västerländska artiklar och bidrar säkerligen till omvärldens kritik mot den kinesiska regimens restriktioner på yttrandefriheten och arresteringar av oppositionella. I dagens mediasamhälle ger dramatik uppmärksamhet, något som Internets snabbhet kan dra stor nytta av (jämför med Zapatisterna nedan). Nyheter ligger dessutom kvar på nätet, till skillnad från radions och televisionens nyhetsrapportering. Regimen har lättare att kontrollera och censurera innehållet i de traditionella medierna än på Internet (se nedan). Internets kommunikationsmöjligheter begränsas inte heller av nationella gränser, vilket de traditionella medierna gör. Via Internet kan en individs eller organisations kontaktnät bli globalt, och den internationella horisontella kommunikationen har därför ökat kraftigt.⁹⁰

Ytterligare en fördel med Internet framför andra kommunikationsmedel är tidsfaktorn. Via nätet kan människor vara aktiva även om de har heltidsarbeten och arbetar långa dagar. Utan Internet blir det betydligt mer tidskrävande att hålla sig underlättad om händelser och kommunicera med andra, men genom nätet kan man göra detta på arbetstid eller över lunchen.⁹¹ Man slipper resorna efter jobbet till möten och aktiviteter. Detta gör med all säkerhet att fler kan tänka sig att engagera sig i oppositionella frågor än tidigare. Den nya tekniken gör det även möjligt att lättare välja hur aktiv man vill vara. Alltifrån att endast hålla sig informerad om händelser och utvecklingen till att använda Internet för att publicera meddelanden och artiklar eller organisera kampanjer och protester. Det är inte omöjligt att individer som endast vill hålla sig à jour med händelseutvecklingen, tidigare avstod från att delta på möten eftersom detta kräver en relativt hög grad av aktivt deltagande.

⁸⁹ www.6-4tianwang.com/arrest.htm [2001-03-21].

⁹⁰ Held, 1999, s. 426.

⁹¹ Se Danitz och Strobel, 1999, s. 260.

Internet är dessutom ett mycket billigt kommunikationsmedel, om man väl har tillgång till nätet, något som är extra värdefullt i fattigare länder. Individer och organisationer kan distribuera exempelvis meddelanden, fotografier och rörliga bilder betydligt billigare, och dessutom snabbare, än via traditionell postgång eller telefon. Ett test som *The Economist* genomförde visade att det kostade 20 cents att via e-mail skicka ett 40-sidigt dokument från Madagaskar till Elfenbenskusten, medan samma dokument kostade \$45 att faxa, och \$75 att skicka med bud.⁹² Vill man dessutom nå flera mottagare blir skillnaderna naturligtvis ännu större. Dessutom finns det många webbsidor som erbjuder gratis e-mail abonnemang, och till skillnad från telefonen kostar det inte mer att kommunicera med människor i andra länder än med grannen. Inkluderar man däremot startkostnaderna för användandet av Internet (inköp av dator och modem) i priset blir situationen annorlunda.

Yttrandefrihet är ett av den liberala demokratins absoluta grundkriterier och ett krav för att medborgarna skall kunna delta i det politiska livet och för att uppnå ”enlightened understanding”.⁹³ Detta innebär, som nämnts ovan, att invånarna har tillräcklig kunskap och information för att kunna kritisera sina ledare och deras politiska beslut. Internet kan ge en känsla av yttrandefrihet som inte existerar i det övriga samhällslivet (med detta menar jag dock inte att man kan skilja på Internet och samhället i övrigt). Detta beror på att Internet ger användaren en anonymitetskänsla (se nedan). Känner sig användarna anonyma och trygga på nätet vågar de i större utsträckning diskutera frågor de annars håller tyst om. Dessutom resulterar den allt mer decentraliserade kinesiska ekonomin med ökat privat ägande i att medborgarna inte är lika beroende av staten för arbete och inkomst, vilket kan leda till att de vågar protestera mer. Egenintresset bland befolkningen ökar när möjligheterna att påverka sin ekonomiska situation blir fler. Det snabbt växande antalet privata företag, den fria ekonomiska marknaden

⁹² *The Economist*, 2000-09-09.

⁹³ Dahl, 1998, s. 37ff och 96f.

och det ökande Internetanvändandet i Kina skapar ett utrymme för allt fler kineser att leva mer oberoende av staten, vilket därmed ökar deras personliga frihet.⁹⁴ Ju fler som lever oberoende av staten, desto fler anser sig ha råd att uttrycka sina demokratiska åsikter, och fler vågar dessutom lyssna.

Danitz och Strobel menar att en nackdel med Internet som kommunikationsmedel är faran för aktivisterna att förlita sig på detta enda kommunikationssätt.⁹⁵ Om Internet av någon anledning skulle slås ut, eller läggas ned, finns det stora risker att organisationerna inte kan fortsätta sin verksamhet, då nätet kanske blivit den enda kommunikationsvägen för aktivisterna. Jag anser dock att resonemanget är något överdrivet, framförallt eftersom detta även gäller andra medier och kommunikationssätt, som exempelvis radio, television och telefon. Dessutom är det inte någon nackdel att medborgarna har fått ytterligare ett kommunikationsmedel genom Internet, jämfört med situationen innan, eftersom de traditionella kommunikationsätten fortfarande finns kvar.

4.2 Information

I Kina, liksom i andra diktaturer, uppfattas medias roll på ett helt annat sätt än i västvärlden. Dess främsta uppgift är inte att förmedla nyheter och granska politiska ledare, utan istället att fostra invånarna samt fungera som informationskanaler för regimens politik. Graden av propaganda respektive relativ frihet för de kinesiska medierna har växlat under olika perioder. Mao Zedong utförde mycket hårda restriktioner gentemot de kinesiska medborgarna, speciellt under kulturrevolutionen, och med största säkerhet skulle Mao aldrig tillåtit att folket fick tillgång till Internet. Under 1980-talet, i och med Dengs reformer, ökade kraven på sanningsenlig och propagandafri information, vilket resulterade i att utländska tidningar blev lättare att komma över, samtidigt som omvärldens radio- och TV-sänd-

⁹⁴ Friedman, 2000.

⁹⁵ Danitz och Strobel, 1999, s. 264.

ningar började tränga in över gränserna.⁹⁶ Efter att de politiska ledarna och militären med våld upplöst demonstrationerna på Himmelska Fridens torg 1989 stärktes åter greppet om medierna, och många journalister fängslades. Under de senaste åren har de kinesiska myndigheterna fortsatt att sätta inskränkningar av yttrandefriheten inom samtliga medier, inklusive Internet (se nedan).⁹⁷ Nästan trettio nyhetstidningar bestraffades under 1999 för politiska ”olämpligheter” i reportagen.

Tillgängligheten till alternativa och från staten oberoende informationskällor är ett av de grundläggande kriterierna för en liberal demokrati. Utan dylika informationskanaler kan medborgarna inte uppnå ”enlightened understanding”.⁹⁸ En av Internets mest slående effekter när det gäller information är dess kapacitet att sprida idéer och åsikter globalt på ett mycket snabbt och billigt sätt. Internet utgör en av globaliseringens starkare krafter. På nätet finns i det närmaste obegränsat med information (om man har tillgång och kunskap att komma åt den) och alla kan bli sin egen redaktör. Gör man sökningar på Kina och demokrati på Internet får man ett enormt antal träffar. Ett exempel är ChinaSite.com där drygt 8 500 länkar till olika kinarelaterade webbsidor erbjuds, bland annat om dissidenter, demokrati, korruption och proteströrelser.⁹⁹ Sidan finns både på kinesiska och engelska och uppdateras varje dag.

Det traditionella systemet i auktoritära stater där regeringskontrollerad information sänds uppifrån och ned fungerar inte i ett samhälle med Internet. Demokratiseringsteorierna menar att när medborgarna i ett slutet samhälle får vetskap om förhållandena och friheten i demokratiska länder kommer de tillslut att mobilisera sig och kräva politiska reformer. Nätet gör att organisationerna och aktivisterna kan få tillgång till information snabbt. Exempelvis cirkulerade avslöjanden om korruption inom KKP

⁹⁶ UI, 1998, s. 13.

⁹⁷ www.hrw.org/campaigns/china-99/china-update.htm [2001-03-30].

⁹⁸ Dahl, 1998, s. 96ff.

⁹⁹ www.chinasite.com [2001-02-22].

först på Internet, tillsammans med stark kritik mot de kinesiska ledarna.¹⁰⁰ Internet är dessutom som nyhetsmedium inte begränsat av det fysiska utrymmet som traditionell media är. När tidningar, radio och television endast citerar delar av politiska tal, kan de utan problem publiceras i sin helhet på nätet. Tack vare Internet tar allt fler människor del av nyheter och information som de tidigare inte kunde, exempelvis har antalet läsare av Amnesty Internationals rapporter och information ökat kraftigt sedan organisationen började sända ut dem via e-mail.¹⁰¹ Om kunskap är makt har Internet skiftat maktkoncentrationen bort från de styrande till fördel för de styrda. Till försvar mot detta försöker den kinesiska regimen att spela på de nationalistiska strängarna, och få medborgarna att se ett hot i den internationella inblandningen i det kinesiska samhället.¹⁰² Detta görs främst genom gammal klassisk kommunistisk propaganda för att rättfärdiga de egna hårdföra metoderna, vilket går ut på att svartmåla det västerländska samhället som moraliskt och andligt destruktivt. Denna metod blir naturligtvis allt svårare att få lyckosam då medborgarna via Internet kan genomsöka regeringens information som just propaganda.

Det ökande tempot i kommunikationen och den obegränsade informationen på Internet kan dock leda till problem i och med att nätet blir allt mer svåröverblickbart. I det ökade informationsbruset finns en risk att användarna trubbas av när de dränks i information. Detta ökar även vikten av källkritik på Internet. Det blir allt svårare att sälla ut väsentlig och pålitlig information bland all ”skräp” information. Vid sökningar på Internet kan man idag få en sådan stor mängd träffar att det kan vara omöjligt att hitta ”rätt” eller finna förstahandskällor.

Via Internet kan även omvärlden få vetskap och information om vad som händer i auktoritära stater, som till exempel brott mot mänskliga rättigheter och korruption, men också om de-

¹⁰⁰ Rosenthal, 2000.

¹⁰¹ Truedson, 1999, s. 13.

¹⁰² Ding, 1994, s. 123ff samt s. 140ff.

monstrationer och protester. Nyheter som förr endast publicerades i lokala tidningar kan via nätet inte bara nå ut till hela landet, utan dessutom till resten av världen. Detta kan öka omvärldens krav på politiska förändringar och demokratiska reformer i specifika länder samt att internationella kampanjer kan mobiliseras mot de auktoritära regimerna. Denna taktik utnyttjade Mexikos zapatister, som brukar anses vara den första gerillarörelsen som effektivt och framgångsrikt använde sig av den nya informationsteknologin.¹⁰³ De fick internationell uppmärksamhet och stöd när de 1994 gjorde uppror mot den mexikanska regeringen, vilket resulterade i att den mexikanska presidenten tvingades förhandla fram en vapenvila och officiellt erkänna den mexikanska urbefolkningens språk och rättigheter i landets författning. Zapatisterna lyckades även få upp frågor om social utstötning och politisk korruption i den internationella debatten. Deras strategi gick ut på att skapa en internationell mediahändelse för att sprida sina budskap, och samtidigt undvika att dras in i våldsamma konflikter. De använde Internet för att snabbt sprida sina uppmaningar och information runt om i världen, och byggde upp ett nätverk av stödgrupper som bidrog till att organisera en internationell opinionsrörelse. Detta gjorde det omöjligt för den mexikanska regeringen att använda sig av förtryck för att stoppa gerillarörelsen, och konsekvenserna att vägra förhandla med zapatisterna skulle leda till såväl ekonomiska som politiska påföljder.¹⁰⁴ Zapatisternas framgångar på bara några få år visar att Internet kan vara ett mycket effektivt verktyg för att skapa internationell opinion och organisera stödgrupper långt utanför de nationella gränserna. Zapatisternas ledare, Subcomandante Marcos, har via Internet skrivit ett antal artiklar i internationell press, bland annat vid tre tillfällen i Dagens Nyheter.¹⁰⁵

De protester mot Kinas styre av Tibet som förekommit på Internet har gjort omvärlden mer medvetna om situationen i Tibet

¹⁰³ Castells, 1997, s. 93ff.

¹⁰⁴ Castells, 1997, s. 95.

¹⁰⁵ Se Dagens Nyheter, 1997-09-03, 1997-09-04 samt 2000-08-15.

och den kinesiska regimens förtryck av tibetanerna.¹⁰⁶ Detta har bland annat resulterat i att Världsbanken stoppade ett projekt i Qinghai provinsen som hade inneburit att 58 000 kinesiska bönder skulle flytta till områden som traditionellt tillhör tibetaner och mongoler, och banken är numer försiktig med att bevilja Kina lån som riskerar att påverka Tibet och dess befolkning negativt. Aktionen var visserligen en liten seger för Internet, men det kinesiska styret över Tibet är ännu så länge inte hotat. Att få Kina att ge upp kontrollen över Tibet är betydligt mer problematiskt än att lyckas stoppa ett investeringsprojekt i regionen. Numer kan dock det tibetanska folket hålla sig underriktade om tibetanska frågor via Dalai Lamas exilregerings webbsida (www.tibet.com). Liknande resultat har uppnåtts i Burma, där regimkritiker lyckades stoppa stora investeringar av internationella företag samt uppmana andra länder till ekonomiska sanktioner mot landet.¹⁰⁷ USA har sedan dess förbjud amerikanska investeringar i Burma. Tillgången till media, och möjligheten att kommunicera med internationella organisationer, är viktig för att inhemska motståndsgreper skall kunna få omvärlden att öka trycket mot den auktoritära styret. I och med globaliseringen, den växande världshandeln och det ökande beroendet av omvärlden får internationella påtryckningar på enskilda stater allt större effekter. Politiska frågor har exempelvis utgjort en del av diskussionen rörande Kinas medlemskap i WTO och utländska direktinvesteringar i landet.

Internet kan också bidra till ökad öppenhet i samhället, vilket vanligen anses gynna demokratisering.¹⁰⁸ Informationstekniken kan öppna den statliga administrationen och byråkratin för allmän granskning på ett mer effektivt sätt än tidigare. Detta gör statsapparaten mer öppen för insyn och då också mer mottaglig för demokratiska påtryckningar. Administrationen kommer närmare medborgarna, vilket gynnar demokratin. Den kinesiska ledningen har lagt ut ett antal myndigheters webbsidor på nätet. Detta har dock troligen en större effekt på en eventuell framtida

¹⁰⁶ Bray, 2000, s. 167f.

¹⁰⁷ Danitz och Strobel, 1999, s. 260.

¹⁰⁸ Ferdinand, 2000, s. 5.

konsolidering av den instiftade demokratin än på själva demokratiseringsprocessen. Myndigheterna uppmanades tidigt att lägga ut information på egna webbsidor för att få användarna att upptäcka Internet via de statliga webbplatserna, och på så sätt ”lura” in användarna i en kontrollerad fälla innan de tar sig vidare till andra webbsidor. En regering, framförallt en auktoritär sådan, kan dock välja vilken information som skall vara tillgänglig på dess webbsidor, varför man kan ifrågasätta hur transparent administrationen egentligen blir. Istället för information kan det misstänkas att ren propaganda förekommer på dessa webbsidor.

4.3 Sammanfattning

Ett framväxande civilsamhället spelar en viktig roll för demokratins chanser i auktoritära stater. Detta gäller inte minst när regimens maktställning försvagas. När kostnaderna för att hindra oppositionen stiger kommer toleransen för olika politiska åsikter att öka. KKP upplever en legitimitetskris på grund av att partiet följer två motstridiga ideologier samtidigt, något som underminerar deras politik. Jag har konstaterat att Internet har stora möjligheter att underlätta en mobilisering och organisation av oppositionella mot KKP:s maktmonopol och för demokratiska reformer. Internet främjar kommunikation mellan invånarna och ger dem dessutom fler informationskanaler, vilket gynnar möjligheterna till organisering och därmed också utvecklingen av ett civilsamhälle. Internet gynnar yttrandefriheten och direktkontakten med omvärlden, vilket verkar destabiliserande på det auktoritära samhället. Genom Internet får fler människor lättare att komma till tals i ett demokratiskt samtal. Det är viktigt att understryka att Internet i sig inte innebär demokrati, men om oppositionen använder nätet på rätt sätt kan det utgöra ett verktyg för att få regimen på fall.

De nya Internetbaserade organisationerna är inte, till skillnad från traditionella organisationer, beroende av geografisk närhet och stora ekonomiska resurser. Internet känner inga nationella gränser och utgör dessutom ett mycket billigt och snabbt kommunikations- och informationsmedium när man väl har tillgång till nätet. De auktoritära regimerna får svårare att stoppa dessa nya typer av organisationer eftersom de till stor del är virtuella

organisationer med platta hierarkier och kan vara utspridda över hela landet, eller till och med över hela världen.

Via Internet kan oppositionella i Kina få kunskap om de framgångar som demonstranterna i Indonesien och Mexikos Zapatister rönt, vilket borde inspirera till mer välorganiserade protester än de som tidigare skett. Utbytet av information sker mycket snabbt på Internet. I diktaturer där Internet existerar har makthavarna allt svårare att behålla monopolet över informationsflödet till medborgarna. Dessutom får omvärlden genom Internet bättre information om händelser i auktoritära stater, vilket gör att de uppmärksammas mer och sätter större internationell press på diktaturerna och dess ledare, något som Zapatisterna utnyttjade.

Så länge tillgängligheten är begränsad i Kina är Internet mer lämpat som verktyg för aktivister att få tillgång till information och möjligheten till organisering, snarare än ett medel för att försöka nå ut till den stora massan. Enskilda dissidenter har visserligen lyckats få iväg tio tusentals e-mail, men det är relativt lite i ett land med en befolkning på över 1,25 miljarder människor. Det är dock några av de ur demokratisynpunkt viktiga grupper som använder nätet, exempelvis studenter, högt utbildade och affärsmän. Det kan räcka med att en liten men välorganiserad grupp har möjlighet att utnyttja Internet för att öka pressen på KKP och främja politiska förändringar.

5. Statens kontroll över Internet

För de flesta användare handlar Internet om yttrandefrihet, samt tillgången på alternativa informationskällor och det är på grund av detta som regeringar, främst auktoritära sådana, vill reglera nätet. Jag har diskuterat hur Internet kan och har använts i oppositionella syften och i detta avsnitt avser jag att diskutera statens möjligheter att reglera och kontrollera aktiviteten och informationen på Internet. Innan diskussionen kring statens möjligheter att förhindra regimfientlig verksamhet på Internet ämnar jag dock först redogöra för hur anonyma Internetanvändarna egentligen är.

5.1 Anonymitet och identifiering av Internetanvändare

E-mail kan vara förledande: det är billigt, snabbt och enkelt att använda, och dessutom lätt att arkivera. Internet kan ge en känsla av anonymitet, men den kan mycket väl vara falsk. E-mailkorrespondans kan lätt omdirigeras på nätet för att passera en tredje övervakande part. Om kommunikationen är okrypterad är den i stort sett lika synlig som en vykortsdialog.¹⁰⁹ Tekniken för att avslöja en användares identitet och spåra dess fysiska lokalisering utvecklas snabbt. Varje dator som är uppkopplad mot Internet har en specifik IP-adress (Internet Protocol address), vilket i allmänhet räcker för att lokalisera den fysiska dator som använts.¹¹⁰ När en användare besöker en webbplats lämnar datorn ut sin IP-adress för att webbsidan skall kunna hitta tillbaka till användaren med informationen. Om IP-adresserna registreras och analyseras av webbservern eller någon mellanliggande server på nätet, kan de lätt spåras tillbaka till en specifik dator. Normalt lämnar således en användare spår efter sig på nätet, vilket gäller för såväl e-mail som besök på

¹⁰⁹ www.nua.ie "Email – As Private as a Postcard" [2001-03-10].

¹¹⁰ Hagström, 2001.

olika webbplatser och chatrum.¹¹¹ När det gäller användningen av datorer i skolor, på arbetsplatser eller Internetcaféer kan man spåra användaren tillbaka till ett specifikt nätverk, men sedan krävs det dock att man registrerar användarna för att kunna identifiera en specifik individ.¹¹² Sedan år 2000 måste besökarna på de kinesiska Internetcaféerna därför legitimera sig för att få tillgång till datorerna (se nedan).

Det går dock att göra sig mer anonym och undkomma upptäckt. Ansluter man sig till en modempool som i många fall kan vara ständigt avlyssnad, är det i stort sett omöjligt att vara anonym mot operatören, men eventuellt gentemot de andra slutanvändarna. Sker istället anslutningen mot en oövervakad terminal kan användaren dock vara relativt anonym, såvida ingen privat information lämnas ut. Hur anonym en användare är på nätet beror delvis på användaren själv.¹¹³ För det första kan man försöka uppge falsk identitet när man registrerar sig i exempelvis Internetcaféernas logglistor. För det andra finns det program och krypteringstjänster som användaren kan utnyttja till sin privata dator för att förhindra identifieringen av IP-adressen. Krypteringen innebär att endast avsändaren och mottagaren kan läsa de dechiffrerade meddelandena. Detta kräver emellertid ganska avancerade kunskaper. Det mest spridda programmet för kryptering är *PGP* (Pretty Good Privacy), och en sökning i någon av Internets alla sökmotorer ger ett stort antal träffar på detta program. Även *Zero-Knowledge* och *anonymizer* erbjuder liknande tjänster.¹¹⁴ *Zero-Knowledge* programvara, *Freedom*, gör det möjligt att endast använda en pseudonym som identitet när man skickar e-mail, deltar i chatdiskussioner eller surfar på olika webbsidor.¹¹⁵ Användarens aktivitet filtreras genom företagets nätverk innan informationen går tillbaka ut på nätet, med pseudonymen som enda identitet.

¹¹¹ Luh, 2000.

¹¹² Hagström, 2001.

¹¹³ Hagström, 2001.

¹¹⁴ Se exempelvis www.zks.net/ och anonymizer.com [2001-03-10].

¹¹⁵ Wayner, 1999.

Säkerheten med kryptering kan dock bli så hög att en del stater inte vill ge medborgarna tillgång till denna möjlighet utan att myndigheterna får en "universalnyckel" för att fortfarande ha möjligheten att avlyssna all Internetkommunikation.¹¹⁶ Detta gäller även Kina, där utländska krypteringsprogram är förbjudna, och användarna av de kinesiska krypteringsverktygen måste registrera sig hos State Encryption Management Commission.¹¹⁷

Det är dock osäkert hur många av användarna som är medvetna om krypteringstjänsterna och det är troligt att webbsidor med information om kryptering blockeras om de upptäcks av den kinesiska staten. Ägarna till de kinesiska webbplatserna och chatrummen är numer ansvariga för dess innehåll och kan ställas till svars om regimfientliga diskussioner äger rum.¹¹⁸ Syns dessutom IP-adressen i chatrummet är det, som beskrivits ovan, lätt att spåra den tillbaka till en fysisk dator. Det är ingen skillnad på anonymitetsmöjligheterna om Internetuppkopplingen sker från en mobiltelefon, de kan likställas med vanliga modemsamtal.¹¹⁹ Det bör dock tilläggas att stulna mobiltelefoner med Internetuppkoppling är optimala för anonymiteten, ett sätt som ibland används av hackers som skall iscensätta attacker mot speciella webbplatser.

Många baserar dock sin anonymitet på att "vara en i mängden", vilket ofta kan räcka, speciellt när antalet användare ökar dramatiskt. Den kinesiska regimen kommer med största sannolikhet att få allt allvarligare problem med att kontrollera Internet i takt med att antalet användare växer. Kostnaderna för att hindra regimkritisk verksamhet på nätet stiger naturligtvis ju mer omfattande den blir, både i antal användare och mängden webbsidor (jämför Dahls argument ovan). Om inte staten ökar antalet stickprovskontroller i samma takt som antalet användare växer, något som i praktiken är omöjligt, minskar naturligtvis

¹¹⁶ Truedson, 1999, s. 20.

¹¹⁷ The Economist, 2000-07-22, s. 26.

¹¹⁸ www.nua.ie "China issues new rules on web content" [2001-03-15].

¹¹⁹ Hagström.

riskan att avlyssnas. Sammanfattningsvis kan således en Internetanvändare med tillräcklig kunskap vara nästan helt anonym, medan majoriteten tror sig vara anonyma då de i själva verket är totalt övervakade och identifierbara. Det finns dock information på Internet om hur man kan göra sig mer anonym. En sökning i en större sökmotor ger ett antal träffar som kan visa vägen, och många webbsidor har länkar till andra sidor där information om anonymitet finns. Exempelvis ger Center for Democracy and Technology (CDT) tips och hjälp till den som vill öka sin personliga säkerhet och anonymitet på nätet.¹²⁰ Organisationen arbetar för att gynna demokrati och mänskliga rättigheter och för att maximera individens säkerhet på Internet. På CDT:s webbsida kan man lära sig om kryptering, säkerhet och hur man använder sig av nätet i allmänhet.

5.2 Statens möjligheter att förhindra oppositionell verksamhet på Internet

Det råder delade meningar om hur effektivt staten kan kontrollera verksamheten på Internet. James Luh är skeptisk till Internets politiska potential och menar att staten kan stoppa oppositionella webbplatser och förhindra kommunikation tillräckligt effektivt för att de politiska effekterna endast blir måttliga.¹²¹ Dessutom menar han att ny teknik för att kontrollera Internet utvecklas snabbt. Bill Clinton däremot, som ju är mycket positiv till Internets politiska möjligheter, jämför förutsättningarna att kontrollera nätet med: ”trying to nail Jell-O to a wall”.¹²² Manuel Castells ställer frågan om staten verkligen är maktlös i nätverkssamhället:

”Står inte privatlivet inför en av de största farorna i historien på grund av den nya informationsteknologins genomträngande kraft? Anlände inte Storebror, som Orwell förutspått, omkring 1984? Och hur skulle staten vara maktlös när den behärskar en

¹²⁰ www.cdt.org/ [2001-02-26].

¹²¹ Luh, 2000.

¹²² Menon, 2000, s. 82.

formidabel teknologisk kapacitet och förfogar över en exempelvis mängd information?”¹²³

Hans något diffusa svar är, att informationsteknikens påverkan på makten och staten är en politisk fråga där den nya tekniken förstärker de tendenser som redan existerar i samhället.¹²⁴ Det förtryckande samhället riskerar därmed att bli än mer förtryckande med det nya övervakningsinstrumentet, medan öppna samhällen kan bli mer öppna genom ökad spridning av den politiska makten. Castells verkar dock endast se Internets fördelar när det gäller konsolideringen av demokratin, i det här fallet genom att öka insynen i den statliga administrationen. Internets utveckling har ur detta perspektiv två motstridiga sidor, dels ökar användarnas yttrandefrihet, och de ges nya mötesplatser för diskussioner, och dels erbjuder den nya tekniken staten ökade möjligheter att övervaka och kontrollera sina medborgare.

För den kinesiska regimen har möjligheten att förbjuda Internet, vilket man gjort i bland annat Nordkorea och till stor del i Burma, aldrig varit ett alternativ.¹²⁵ Detta skulle inte enbart hämma den ekonomiska utvecklingen och samarbetet med omvärlden, det skulle även innebära ett hinder för spridningen av inhemska innovationer och därmed hämma utveckling när det gäller information- och kommunikationsteknologi. Under slutet av 1970-talet upplevde Kina ett starkt militärhot från Sovjetunionen, samt en hård ekonomisk konkurrens från Japan och de övriga asiatiska länderna. En mer gynnsam ekonomisk utveckling och tillväxt för att hinna ikapp dessa länder var därför helt nödvändig för Kina, och därmed även för KKP:s legitimitet att behålla sitt maktmonopol. Den burmesiska militärjuntan ser uppenbarligen inte dessa möjligheter i den nya informationstekniken, möjligen för att juntan finansierar en stor del av sin verksamhet genom narkotikasmuggling.¹²⁶ Sovjetunionen för-

¹²³ Castells, 1997, s. 308.

¹²⁴ Castells, 1997, s. 309.

¹²⁵ Se exempelvis www.rsfr.fr [2001-03-26].

¹²⁶ www.freedomhouse.org/survey99/country/burma.html [2001-03-18].

bjöd spridningen av informationsteknik till medborgarna (då gällde det dock inte Internet), med resultatet att tekniken inte utvecklades utanför statens anvisningar och arbetsområden. Detta resulterade i en teknologisk kris, bristande entreprenöranda och underutveckling jämfört med de kapitalistiska staterna, vilket anses vara en bidragande orsak till Sovjetunionens fall.¹²⁷

I en global ekonomi ger informationstekniska brister stora svårigheter i den internationella konkurrensen, framförallt ekonomiskt men även inom det allt mer teknikbaserade militärområdet. Det kan med andra ord medföra stora risker att reglera och kontrollera Internet alltför hårt. En av anledningarna till att Internet är en så stark innovativ kraft är just den fria och oreglerade miljö som den nya informationstekniken erbjuder. Hårda restriktioner kan leda till att den inhemska IT-utvecklingen hämmas, något som den kinesiska ledningen mycket väl är medveten om. För de kinesiska ledarna är det enda alternativet att genom kontroll och censurering försöka stoppa de negativa politiska konsekvenser Internet för med sig, utan att hindra de ekonomiska fördelarna. Det är dessutom omöjligt att ”backa” de reformer man hittills genomfört och förbjuda Internet när det redan har spridit sig. Kina försöker idag att utveckla sin informationsteknologi i ett informationsreglerat samhälle. Statens möjligheter att förhindra att Internet används i oppositionella syften är dels preventiva (genom blockering), och dels avskräckande (genom övervakning, censurering och bestraffning). Sedan 1995 har de kinesiska myndigheterna utfärdad mer än sextio regleringar av verksamheten på Internet.¹²⁸

5.2.1 Blockering

De tre kinesiska ISP:s ägs av det statliga ChinaNet, vilket underlättar betydligt för regimen att kontrollera kontakten med det internationella Internet genom s.k. electronic gateways (även

¹²⁷ Castells, 2000, s. 50f.

¹²⁸ www.hrw.org/press/2001/02/huangqi0208.htm [2001-03-30].

kallade proxy servers eller brandväggar) och blockera webbplatser med regimkritisk information.¹²⁹ Kontrollen över nätet innebär bland annat att kinesiska hemsidor stängs (som till exempel ovan nämnda Falun Gong sida) och utländska sidor blockeras, exempelvis går det inte att besöka CNN, BBC, Washington Post, New York Times, Yahoo eller Amnesty International på nätet från Kina.

Det finns dock sällan endast en väg till en webbsida och det går att hitta vägar runt blockeringarna. Blockeringarna har endast fungerat periodvis och kan ibland mer ses som punktinsatser från regeringens sida. Dessutom finns ofta liknande information att läsa på hundratals andra webbplatser. Blockerar myndigheterna exempelvis amnesty.org kanske man fortfarande kan nå amnesty.se. Myndigheterna upptäcker inte heller alla webbplatser som enligt dem själva borde blockeras. Exempelvis är inte ovan nämnda ChinaSite.com blockerad, som bland annat innehåller länkar till dissidenter, demokratigrupper och proteströrelser, och sidan rapporterar över 600 000 besök per månad enbart från Kina.¹³⁰ Även blockerade webbsidor, som exempelvis Human Rights in China och China News Digest, rapporterar om hundratals besök per vecka från Kina.¹³¹ Den senare var en av de första webbsidorna som blockerades. Det stora antalet webbplatser och den mängd länkar som varje plats erbjuder visar tydligt svårigheten med att få strategin att blockera sidorna effektiv.

Tidigare har kineserna främst använt datorer i skolor, på arbetsplatser eller Internetcaféer, vilket gör det lättare för myndigheterna att blockera vissa användningsområden och dessutom enklare att övervaka aktiviteten. Genom program som installeras i datorer, servers eller electronic gateways (som förbinder ett land med övriga länders nätverk) kan myndigheter filtrera aktiviteten och blockera tillgången till vissa webbplat-

¹²⁹ Shapiro, 1999, s. 18.

¹³⁰ Huang, 2001.

¹³¹ Dobson, 1998, s. 18f.

ser.¹³² Det finns större möjligheter att reglera programmen i datorer på exempelvis skolor och Internetcaféer, men samtidigt är det svårare att identifiera och arresterade de individer som bryter mot reglerna. Metoden att blockera tillgängligheten är dock långt ifrån helt säker; filtreringsmetoden är svår att få effektiv då det är lätt att antingen filtrera för mycket eller för lite. Det blir naturligtvis mer eller mindre omöjligt för myndigheterna att kontrollera och installera program i det allt ökande antalet datorer som används i hemmen.

Meddelanden på Internet kan brytas upp i olika ”informationspaket” när de lämnar en avsändarserver för att sedan ta olika vägar fram till mottagarens dator där informationen sätts ihop igen. Därför är det mycket svårt att stoppa informationsflödet utan att samtidigt förstöra stora delar av nätet. Detta gör det omöjligt för staten att stoppa vissa kommunikationsvägar utan att kraftigt hämma de effektivitetsvinster som informationstekniken kan ge.¹³³

5.2.2 Övervakning och censurering

Blockering av webbsidor är inte det enda sättet på vilket den kinesiska staten försöker kontrollera Internet. Myndigheterna försöker även övervaka kommunikationen på Internet, som e-mail och chatdiskussioner. När det gäller totalitära och auktoritära regimers censurering och kontroll av media och medborgarnas kommunikationsvägar, utgör Internet med all säkerhet det största hotet och problemet hittills. En representant för Pentagon menade att: ”The Internet is the censor’s biggest challenge and the tyrant’s worst nightmare...”.¹³⁴ Detta hindrar dock inte den kinesiska regimen från att försöka.

Chatrummen på de kinesiska webbplatserna är regelbundet övervakade för att förhindra att regimfientliga diskussioner äger rum; upptäcks opassande meddelanden tas dessa bort så fort

¹³² Se exempelvis The Economist, 2001-01-13, s. 19f.

¹³³ Ferdinand, 2000, s. 11f, se även The Economist, 2001-01-13, s. 9.

¹³⁴ Ferdinand, 2000, s. 12.

som möjligt.¹³⁵ Chatrummen kontrolleras extra noga vid särskilt känsliga datum, som till exempel den fjärde juni, årsdagen för massakern på Himmelska Fridens torg. Censureringen av chatdiskussionerna är dock problematisk för staten.¹³⁶ Hur hårt bevakade dessa diskussioner än är kommer regimkritiska meddelanden ändå att synas, om än bara för ett par minuter innan de hinner tas bort. Detta kan räcka för att tusentals människor skall hinna läsa dem. Dessutom kan naturligtvis inte myndigheterna övervaka all verksamhet på Internet. Som nämnts ovan ger Internet en anonymitetskänsla som gör att många säkerligen vågar säga saker de annars inte skulle. Det är visserligen teoretiskt möjligt att spåra vilket dator en deltagare i ett chatrum sitter vid, men även om allt fler använder privata datorer i hemmen utnyttjar många Internetcaféer och skolor där det kan vara mycket svårt att koppla ihop ett specifikt uttalande med en tillfällig besökare.

Staten kan naturligtvis också använda sig av taktiken, väl använd i totalitära samhällen, att skrämman folk till lydnad, en metod man inte skall underskatta. Även om all Internettrafik inte går att övervaka, kan stickprovskontroller vara effektiva i just avskräckande syfte: om staten hotar med stränga straff skrämmer detta naturligtvis en del från att ta del av regimkritisk information på nätet. I Kina har flera dissidenter arresterats för regimfientlig aktivitet på nätet, exempelvis dömdes 1999 Lin Hai till två års fängelse för att ha skickat 30 000 kinesiska e-mailadresser till en regimfientlig publikation utomlands.¹³⁷ Wu Yilong dömdes till ett elvaårigt fängelsestraff för att via Internet publicerat artiklar om demokrati, och dessutom haft e-mailkontakt med utländska demokratiorganisationer.¹³⁸ Dataingenjören Huang Qi, som nämnts ovan, startade en välbesökta webbsida (www.6-4tianwang.com), med information och kritik av massakern vid Himmelska Fridens torg i juni

¹³⁵ Kalathil (B), 2000, s. 2.

¹³⁶ Rosenthal, 2000.

¹³⁷ www.hrw.org/campaigns/china-99/china-update.htm [2001-03-30].

¹³⁸ Shapiro, 1999, s. 15.

1989, arresterades i juni 2000 för att ha gjort sig skyldig till ”kontrarevolutionär verksamhet”.¹³⁹ Även om risken att bli upptäckt oftast upplevs som liten har arresteringarna säkerligen en mycket avskräckande effekt på många. Även om blockering och censurering inte är perfekta metoder att förhindra oppositionell verksamhet på Internet så ökar kostnaderna för användarna att komma åt viss information. Arresteringarna visar dessutom att Internet utgör ett hot mot regimen och att de kinesiska ledarna tar detta allvarligt.

Många medier, framförallt Internets privata och kommersiella webbsidor, bedriver självcensurering när det gäller känsliga politiska frågor och nyheter som inte har sanktionerats av staten.¹⁴⁰ I Kina är ägaren ansvarig för den aktivitet och information som förekommer på webbplatsen (se nedan). Företag som gjort stora investeringar för sin verksamhet vill naturligtvis inte riskera att förlora en enorm marknad och framtida intäkter genom att bryta mot regimen regler. Därför är många Internetcaféer nogna med att användarna inte besöker förbjudna webbsidor. Detta gäller även universitet som inte vill stöta sig med myndigheterna. Regimens taktik att på detta sätt göra ägarna ansvariga kan många gånger vara betydligt mer effektiv än att försöka kontrollera användarna.

Ett sätt att undvika statens censur är att publicera regimkritiska texter på utländska webbsidor. En av de mer välkända är det oppositionella elektroniska magasinet *Tunnel* som skrevs i Kina, för att sedan skickas till en anonym amerikansk webb-adress som i sin tur mailade tillbaka magasinet till tusentals Internetanvändare i Kina.¹⁴¹ *Tunnel* skrevs på kinesiska av dissidenter under pseudonymer, och dess redaktion höll sig effektivt gömd på nätet. En föregångare till *Tunnel* var *Apakabar* (betyder ”How’s life?”), ett nyhetsbrev som rapporterade om händelser i Indonesien, samt innehöll debattinlägg från dissi-

¹³⁹ Se Reportrar utan gränsers webbsida, www.rsf.fr/uk/homeasie.html [2001-03-05].

¹⁴⁰ Drake *et.al.*, 2000.

¹⁴¹ Eckholm, 1997 samt The Economist, 1998-02-07 (B).

denter. *Apakabar* redigerades på indonesiska i USA, för att sedan maila nyhetsbrevet till Internetanvändare i Indonesien.¹⁴² I slutet av 1995, då Internet endast existerat i cirka ett år, hade *Apakabar* drygt 13 000 läsare. *Apakabar* fick även uppmärksamhet i traditionell media, och användes till och med som informationskälla. Nyhetsbrevet blev en mötesplats för information och idéer, bortom statens kontroll. Intresset för *Apakabar* resulterade i att flera politiska organisationer startade liknande mailinglistor och i slutet av 1999 fanns det hundratals.¹⁴³

De nyheter om händelser i Kina som censureras av regimen kan nå Internetanvändarna via e-mail från utlandet där nyheterna publiceras. En kvinnlig student i Beijing blev våldtagen och mördad en natt under sommaren 2000 och universitetsledningen försökte lägga locket på händelsen.¹⁴⁴ Amerikanska studenter som läst om händelsen i amerikansk media mailade dock sina vänner vid Beijings Universitet, vilket resulterade i omedelbara demonstrationer bland de kinesiska studenterna. Protesterna blev inte omfattande, men för myndigheterna utgör studentdemonstrationer alltid en stor risk då de inte vill se en upprepning av händelser liknande de vid Himmelska Fridens torg 1989.

I Serbien har Internet spelat en viktig roll när det gäller informationsflödet.¹⁴⁵ Under de omfattande demonstrationerna 1996 och 1997 försökte Slobodan Milosevics regim att tysta Belgrade Independent Radio B-92 och Studentradions sändningar, två av de viktigaste fristående medierna i Serbien. Radiostationerna valde då att fortsätta sända via nätet (på www.b92.net), både på serbokratiska och engelska och nådde samtidigt en betydligt större och världsomspännande publik. Detta blev en viktig alternativ informationskanal.

Det finns företag som säljer anonymitet på Internet, exempelvis

¹⁴² Hill och Sen, 2000, s. 128.

¹⁴³ Hill och Sen, 2000, s. 130.

¹⁴⁴ The Economist, 2000-07-22, s. 27.

¹⁴⁵ Ferdinand, 2000, s. 178 och Truedson, 1999, s. 13.

HavenCo. Vill man öppna en webbplats utanför statens kontroll kan man hyra in sig på ett av dessa företags servers.¹⁴⁶ Detta visar en styrka hos Internet: dess globala möjligheter till anonymitet och säkerhet. Inför ett land hårdare regleringar av Internet, kan basen för verksamheten relativt lätt flyttas till ett land där kontrollen inte är lika omfattande. Internet suddar inte bara ut nationsgränser, utan tar sig också runt nationella lagar och regler. Under det senaste året har dock allt fler länder infört strängare lagstiftning när det gäller aktiviteten och materialet på Internet (se nedan). Dessutom pågår det diskussioner, inte minst inom EU, om hur länders olika lagstiftningar skall kunna koordineras för att bli mer effektiva och undvika ”frizoner” för statlig kontroll.¹⁴⁷ Kina är naturligtvis mycket intresserade av dylika internationella avtal, eftersom det skulle ge mer legitimitet åt regimens censurering och blockering av information på nätet, vilket säkerligen skulle underlätta i förhandlingarna angående internationella handelsavtal eller medlemskap i WTO.¹⁴⁸ Ett problem för den kinesiska ledarna kan dock vara att de vill censurera annan typ av information än de demokratiska länderna.

Internationella avtal av ovannämnda slag syftar inte enbart till att förbättra möjligheterna att kontrollera individernas aktivitet på nätet, utan också till möjligheten att effektivt beskatta Internetföretag som är baserade i flera olika länder och vars verksamhet sker på det globala Internet.¹⁴⁹ Fortsätter denna utveckling kan möjligheterna att finna liberala tillflyktsorter för företag som vill undgå kontroll naturligtvis minska. Detta borde dock inte i första hand drabba organisationer eller individer vars syfte är att sprida uppmärksamhet och information om demokrati och mänskliga rättigheter. Dessa värderingar är skyddade i samtliga västerländska demokratiers grundlagar.

Danitz och Strobel pekar på en för aktivisterna intressant fördel

¹⁴⁶ The Economist, 2001-01-13, s. 19.

¹⁴⁷ The Economist, 2001-01-13, s. 20.

¹⁴⁸ Kalathil (A), 2000, s. 2.

¹⁴⁹ Se The Economist, 2000-09-23.

med övervakningen av deras kommunikation på nätet, nämligen att makthavarna på detta sätt får vetskap om den inhemska opinionen. En burmesisk regimkritiker de intervjuade menade att: 'I hope they [militärjuntan] read some of our stuff. They must learn in some manner'.¹⁵⁰ Det är naturligtvis av vikt för både de regimkritiska grupperna och regimen, att de styrande känner till de oppositionella gruppernas krav. Det förekommer dessutom att lokala politiska ledare i Kina till och med använder Internet som ett instrument för opinionsundersökningar i vissa lokala och mindre betydelsefulla politiska frågor. Minxin Pei är av denna anledning mycket positiv till Internets möjligheter att generera demokrati: 'The Internet is changing China. Now we have people voting in cyberspace who cannot vote in political space. That will certainly have an effect'.¹⁵¹ Jag anser dock att denna optimism är något överdriven. Pei verkar dessutom förväxla politiska val med opinionsundersökningar. Även om detta kan ses som ett steg på vägen, så är det långt mellan en lokal opinionsundersökning och nationella demokratiska val där regeringar och politiska ledare kan bytas ut, och där civila och politiska fri- och rättigheter respekteras.

Både blockering och övervakning kommer på längre sikt inte att lyckas till fullo. Att övervaka Internettrafiken är en kostsam och tidskrävande uppgift som försvåras ju fler som använder sig av nätet, något som i längden kan leda till ökad tolerans från regimen sida när det gäller friheten på nätet (jämför Dahls resonemang ovan). Även om regimen använder den modernaste tekniken för att effektivt blockera tillgängligheten till icke önskvärda webbsidor, kommer användarna i sin tur att använda den modernaste tekniken för att kringgå blockeringarna. Den grupp som först behärskar en ny kommunikationsteknik har en stor fördel, speciellt gentemot de (i det här fallet staten) som tvingas reagera på de nya aktivitetsformerna, vilket ur detta perspektiv leder till att staten kommer att ligga steget efter i utvecklingen. Staten har ofta

¹⁵⁰ Danitz och Strobel, 1999, s. 264.

¹⁵¹ Rosenthal, 1999.

problem med att anställa Internetkunnig personal. Det är troligt att de som har kunskap om hur effektiva blockeringar skall utföras, vilket mestadels är unga människor, ofta söker sig till privata och kommersiella arbetsområden, inte minst för lönens skull.

Inom IT är det, liksom inom många andra områden, till stor del kommersiella intressen som styr utvecklingen. Utvecklingen inom både kontroll- och anonymitetsmöjligheter går snabbt framåt. Den växande Internethandeln leder ur företagets perspektiv, till större krav på identifiering av konsumenterna på nätet, samtidigt som allt fler konsumenter, som utgör en stark intressegrupp, kräver anonymitet på Internet av säkerhetsskäl, inte minst eftersom det blir allt vanligare att handel och betalning över nätet.¹⁵² Information om exempelvis kön, ålder, nationalitet och yrke underlättar för Internetföretagen att rikta sin verksamhet och marknadsföring mot speciella grupper eller individer.¹⁵³ För dessa företag är det naturligtvis även av intresse att se var konsumenterna befinner sig när de loggar in på webbsidan, framförallt för att kunna erbjuda ett lokalt sortiment och kortare och mer pålitliga leveranstider. Även om förslagen om certifikat för Internetanvändare ännu så länge avfärdas av de flesta regeringar, kommer den expanderande e-handeln troligen att allt starkare utföra lobbying för detta i framtiden.

En fara för regimkritikernas aktivitet på Internet är att den är känslig för sabotage. Det är naturligtvis fullt möjligt, bland annat för den kinesiska regimen, att sprida falsk information och rykten, störa, förvirra eller lura oppositionella individer och organisationer via nätet. Detta är ett mer aktivt motangrepp jämfört med blockering och övervakning, för att hindra aktiver från att lyckas organisera protester och demonstrationer. Det finns anledning att vara källkritisk på nätet, inte enbart mot falsk information, utan även mot alltför vinklade åsikter. Om sabotage av detta slag används i tillräckligt stor omfattning, kan det skapa en misstro mot kommunikationen över Internet och

¹⁵² Se exempelvis *The Economist*, 2001-01-13, s. 20.

¹⁵³ Shapiro, 1999, s. 19f.

sanningshalten i den information som sprids. Detta kan eventuellt resultera i att oppositionella inte vågar använda sig av nätet i sin verksamhet. Det är dock troligt, att regimen inte vill använda sig av denna möjlighet till sabotage, då effektivitetsvinsterna med Internet kraftigt skulle minska i och med en allmän misstro mot nätet. Den kinesiska regimen är ju mycket positiv till IT-utvecklingens ekonomiska fördelar.

5.5 Allt hårdare restriktioner och kontroller under år 2000

Under år 2000 började regeringar i de länder, demokratiska som auktoritära, där Internet utvecklas snabbast, att på allvar försöka reglera och kontrollera verksamheten på nätet. I Storbritannien har nya lagar gett polisen befogenheter att övervaka e-mail och annan kommunikation på Internet, och i USA måste skolor och bibliotek som får statliga bidrag för Internetuppkopplingar, installera program som blockerar webbsidor vars innehåll anses skadligt för ungdomar (s.k. familjefilter).¹⁵⁴ I Tyskland försöker regeringen få kontroll över webbplatser med nazistiska budskap. Även den kinesiska regimen har intensifierat försöken att kontrollera aktiviteten och informationen på Internet under det senaste året, efter att ha blivit allt mer bekymrade av den extremt kraftiga ökningen av Internetanvändare i landet.

I början av år 2000 bildades en myndighet för Internetpropaganda, Internet Propaganda Administrative Bureau, i Kina vars uppgift är att ”guida och koordinera” (med andra ord kontrollera) nyhetsutbudet på de kinesiska webbsidorna, samt försäkra sig om en för regimen hälsosam spridning av nyheter on-line.¹⁵⁵ Tidigare samma år införde Ministry of Information Industry licenstvång för kommersiella webbsidor, och Internetcaféer måste registrera sina kunder och informera polisen om sin verksamhet för att myndigheterna skall få bättre kontroll över

¹⁵⁴ The Economist, 2001-01-13, s. 19.

¹⁵⁵ Kalathil (B), 2000, s. 2.

informationen.¹⁵⁶ Ägarna till webbsidorna och Internetcaféerna hålls ansvariga för att inga olagliga aktiviteter skall förekomma.¹⁵⁷ Dessutom började en speciell polisstyrka för Internet utbildas i augusti 2000 för att ”patrullera” nätet.¹⁵⁸

Det utländska ägandet i IT-bolagen har begränsas då majoriteten av ett innehållsproducerande bolag sedan år 2000 måste vara kinesägt.¹⁵⁹ På detta sätt försöker den kinesiska ledningen göra näringslivets elit mer beroende av staten, och därmed mindre kritiska mot det nuvarande politiska styret. Denna taktik fungerade relativt väl när Hong Kong införlivades med Kina 1997.¹⁶⁰ Även om majoriteten av Hong Kongs befolkning var för ett demokratiskt system, har majoriteten av näringslivet stora ekonomiska intressen i Kina och därför är relativt få öppet kritiska mot den kinesiska regimen. De hårdare restriktionerna, både vad gäller användandet och ägandet, är dock långt ifrån en säker taktik, den ligger exempelvis den kinesiska regimen i fatet när det gäller förhandlingarna om medlemskapet i WTO. Dessutom har många nystartade företag svårt att klara sig utan utländskt riskkapital, något som innan det förbjöds flödade in i den kinesiska IT-sektorn. Många bolag som startades för ett par år sedan har under det senaste året kämpat med ekonomiska problem.¹⁶¹ Detta hämmar naturligtvis IT-branschens utveckling och ger även negativa effekter på den totala ekonomin.

De kinesiska myndigheterna utfärdade i slutet av år 2000 ytterligare restriktioner rörande webbsidornas innehåll, vilket innebär att ägarna nu måste söka tillstånd hos myndigheterna innan de publicerar nyheter on-line.¹⁶² Kommersiella webbsidor har dessutom förbjudits att själva skriva nyhetsreportage, och

¹⁵⁶ www.hrw.org/campaigns/china-99/china-update.htm [2001-03-30].

¹⁵⁷ www.nua.ie ”China issues new rules on web content” [2001-03-15].

¹⁵⁸ Menon, 2000, s. 82.

¹⁵⁹ Dagens Nyheter, 2001-01-12. Se också www.nua.ie

¹⁶⁰ Kalathil (A), 2000, s. 2.

¹⁶¹ Smith, 2000.

¹⁶² www.nua.ie ”China issues new rules on web content” [2001-03-15].

tvingas bifoga källorna till de artiklar de fortfarande har tillstånd att skriva på egen hand. Under samma år stängdes dessutom mer än hälften av Shanghais cirka tusen Internetcaféer, enligt myndigheterna i syfte att förhindra vuxna från att spela "korrupta" dataspel och för att höja moralen bland ungdomarna.¹⁶³ För att få tillgång till Internetcaféernas datorer krävs numer uppvisande av legitimation - allt för att underlätta registrering, övervakning och identifiering av användarna. Dessa tämligen drastiska åtgärder ger en fingervisning om vilka förändringar Internet medför i samhällslivet och hur allvarligt de kinesiska ledarna ser på denna utveckling.

5.6 Sammanfattning

Internet kan ge en känsla av anonymitet hos användaren, något som ofta bara är en illusion. En okrypterad dialog per e-mail är mycket lätt för utomstående att läsa. Dessutom lämnar användarna spår efter sig när de besöker en webbplats och kan genom IP-adressen spåras tillbaka till en fysisk dator. Har man kunskap om kryptering kan man dock göra sig anonym. För att spåra en specifik användare som suttit vid en dator på ett Internetcafé krävs det dessutom att ägarna har registrerat användarna, något som sedan år 2000 är obligatoriskt. Allt fler kineser använder sig dock av privata datorer, vilket innebär att myndigheterna får svårare att blockera tillgängligheten till förbjudna webbplatser, men istället förbättras förutsättningarna att identifiera användarna, och då också möjligheterna att arresterade de som bryter mot reglerna.

Den kinesiska regimen är positiv till den nya informationstekniken och inser dess potential för ekonomisk utveckling och internationell handel. För att försöka hindra oppositionell verksamhet och tillgång till förbjuden information på Internet kan staten dels blockera vissa webbsidor, och dels övervaka och censurera aktiviteterna. Dessa metoder är dock inte perfekta och det finns sätt att ta sig runt blockeringarna och undgå iden-

¹⁶³ www.nua.ie "China cracks down on Internet cafes" [2001-03-15].

tifiering. Eftersom antalet webbsidor i Kina är stort, och antalet användare växer dramatiskt, finns det dessutom ingen möjlighet att blockera och övervaka dem alla, eller ens upptäcka att de finns. Genom att distribuera regimfientlig information via e-mail från utlandet undgår man tämligen lätt censureringen. Den enda metod att säkert försäkra sig om att medborgarna inte får tillgång till information och möjligheter att kommunicera är att helt förbjuda innehav av datorer och modem, vilket man gjort i exempelvis Burma. Detta skulle dock få allvarliga konsekvenser för den ekonomiska och sociala utvecklingen och hindra Kina från att ta del av internationell handel och den globala ekonomin, något som i förlängningen troligen kan förvärra KKP:s legitimitetskris och allvarligt hota partiets maktmonopol. Trots de hårdare restriktionerna som införts under år 2000 är regimen medveten om att allt större begränsningar i användandet kan ha hämmande effekter på den ekonomiska utvecklingen.

Även om det inte finns perfekta metoder för regimen att förhindra oppositionell verksamhet på Internet så ökar kostnaderna för användarna att komma åt viss information. Dessutom finns det i alla samhällen, både demokratiska och auktoritära, många exempel där statens regleringar inte fungerar perfekt och där individer bryter mot lagar och regler. Problemet med ineffektiva regleringar är således inte unikt för Internet. Även om det är fullt möjligt för kunniga Internetanvändare i Kina att komma runt blockeringarna, så hindrar de troligen majoriteten från att ta sig alltför långt bort i den internationella cybervärlden. De uppmärksammande arresteringarna av regimkritiker som använt sig av Internet har säkerligen en avskräckande effekt på många att inte ta del av förbjuden information.

De som är skeptiska till Internets möjligheter, som exempelvis James Luh och i viss mån Manuel Castells, lyfter fram den tekniska utvecklingen när det gäller statens kontroll- och övervakningsmetoder som hinder för Internets politiska effekter. Detta må vara sant, men tekniken att undvika kontrollen utvecklas säkerligen i lika snabb takt. Det kommer alltid att dyka upp nya sätt att undvika statens kontroll, och öka användarens säkerhet. I takt med att antalet användare och webbplatser ökar kommer myndigheterna att få allt svårare att hindra yttrandefriheten och

alternativa informationskanaler på Internet. Den kinesiska regimen har dock infört hårdare restriktioner på Internet, framförallt vad gäller innehåll och användande, under år 2000. Bland annat tvingas besökarna på Internetcaféerna registrera sig och en ny polisstyrka skall "patrullera" nätet mer frekvent än tidigare i jakt på regimfientlig aktivitet.

6. Biståndsorganisationers syn på Internets politiska potential i utvecklingsländer

Jag har konstaterat att Internets existens i ett auktoritärt land gynnar möjligheterna till en demokratisering och att Internets utbredning i auktoritära regimer, inte minst i Kina, främst hindras av fattigdom. Det är då av intresse att se vad demokratiska länder och större biståndsorganisationer gör för att främja IT-utvecklingen i auktoritära stater. Eftersom det finns ett stort antal biståndsorganisationer är en kraftig avgränsning för denna rapport nödvändig. Jag kommer nedan att tämligen kortfattat redogöra för ett urval av de större biståndsorganisationerna, vilket betyder att de slutsatser som dras inte gäller för all biståndsverksamhet.

Förenta Nationerna är naturligtvis intressant eftersom det är en mycket stor internationell organisation med ett stort antal medlemsländer som arbetar inom en rad olika utvecklingsområden. Världsbanken är den största långgivaren till enskilda länder. USA representeras i denna rapport av regeringens fristående biståndsorganisation USAID. Europeiska Unionen representerar Europa i allmänhet och är dessutom intressant ur ett svenskt perspektiv. SIDA företräder det svenska biståndet. Många biståndsprojekt samordnas mellan en rad olika organisationer, stater och privata företag, varför vissa aktörer i biståndsprojekten inte kommer att nämnas. Syftet med denna redogörelse är att undersöka motiven till biståndsprojekten och inte att ingående beskriva dem. Detta för att se om IT av dessa organisationer anses vara ett lämpligt medel för att främja demokrati och om detta uppmärksammas i handlingsprogrammen för biståndsprojekten. Därför kommer även projekt som inte innefattar Kina att kortfattat diskuteras.

Kina är världens största biståndsmottagare, främst i form av mjuka krediter från Japan och Världsbanken, även om biståndet

endast utgör en liten del av BNP.¹⁶⁴ Det finns enorma ekonomiska intressen i Kinas IT-utveckling och allt mer öppna ekonomi. I maj år 2000 röstade den amerikanska kongressen för att öka handeln och ekonomiska förbindelser med Kina, och samtidigt godkändes Kinas medlemsansökan till WTO. Denna omröstning föregicks av en intensiv lobbying av framförallt teknologiska företag i USA, som ser stora möjligheter att expandera på den gigantiska kinesiska marknaden. Detta innebär naturligtvis också fantastiska möjligheter för den kinesiska ekonomin, när ny teknik och investeringar kommer att flöda in i landet.

6.1 Förenta Nationerna

Förenta nationerna är en mycket stor paraplyorganisation med en mängd underorganisationer. För utvecklingsfrågor ansvarar i huvudsak *United Nations Development Programme* (UNDP), varför endast deras projekt, i samarbete med andra organisationer, kommer att redogöras här.

FN ser den nya informations- och kommunikationstekniken som en unik möjlighet att betydligt mer effektivt bekämpa fattigdomen i utvecklingsländerna. I 2000 och 2001 års agenda för UNDP:s avdelning för informations- och kommunikationsteknik planerar man att bekämpa den digitala klyftan och försöka få med alla världens stater i den globala ekonomin genom ökade satsningar inom IT-området.¹⁶⁵ I sitt millennietal diskuterade FN:s generalsekreterare Kofi Annan de prioriteringar som organisationen bör vidta för att kunna uppfylla målet att eliminera den extrema fattigdomen i världen till 2015.¹⁶⁶ Ett av de prioriterade områdena för detta är att överbygga den digitala klyftan. Genom den nya tekniken kan utvecklingsländer snabbt hämta in en del av den rika världens försprång. Därför vill Kofi

¹⁶⁴ www.sida.se/Sida/jsp/Crosslink.jsp/d,276 [2001-03-30].

¹⁶⁵ UNDP Agenda for Action 2000-2001, www.sdn.undp.org/it4dev/fflCTe.pdf [2001-03-10].

¹⁶⁶ www.un.org/millennium/sg/report/full.htm [2001-03-10].

Annan utöka FN:s samarbete med andra organisationer, företag och stater för att kunna arbeta mer effektivt för att maximera människors tillgång till Internet.

UNDP har sedan 1993, då de startade *Sustainable Development Networking Programme* (SDNP) varit ledande när det gäller IT för ekonomisk och social utveckling.¹⁶⁷ De har initierat samarbete med en rad organisationer, företag och stater för att bekämpa den digitala klyftan och få med utvecklingsländerna i det allt mer globala samhället. Sedan 1993 har SDNP hjälpt ett 40-tal länder att få tillgång till Internet och utbildat mer än 25 000 organisationer och startat tusentals webbsidor åt regeringar och organisationer.¹⁶⁸ Den årliga *Human Development Report* som UNDP ger ut kommer 2001 att ha teknik och utveckling som tema, med ökad fokus på den digitala klyftan och Internets möjligheter till ekonomisk och social utveckling. UNDP har startat ett flertal program för arbete med IT-utvecklingen i fattiga länder, både på global och nationell nivå.

På den globala nivån har *The Digital Opportunities Task Force* (även kallad ”dot.force”) instiftats i samarbete med UNDP, G8-länderna, utvecklingsländer, privata företag och NGO:s.¹⁶⁹ Den nya organisationen skall koordinera det gemensamma arbetet för att minska den digitala klyftan. *The Digital Opportunity Initiative* kommer att bistå ”dot.force” med strategiska råd och lägga fram en konkret plan för hur problemen med den digitala klyftan skall lösas inom en tioårsperiod. *The Digital Opportunity Initiative* är ett samarbete mellan Andersen Consulting, Markle Foundation, Världsbanken och UNDP.¹⁷⁰ Dessa planerar att bjuda in en mängd organisationer och samarbetspartners

¹⁶⁷ www.sdnf.undp.org [2001-03-10].

¹⁶⁸ UNDP Agenda for Action 2000-2001, www.sdnf.undp.org/it4dev/fflCTe.pdf [2001-03-10].

¹⁶⁹ UNDP Agenda for Action 2000-2001, www.sdnf.undp.org/it4dev/fflCTe.pdf [2001-03-10].

¹⁷⁰ UNDP Agenda for Action 2000-2001, www.sdnf.undp.org/it4dev/fflCTe.pdf [2001-03-10].

för att stärka och utvidga arbetet.

På det nationella planet, för att ge assistans till enskilda länder kommer UNDP bland annat att samarbeta med United Nations Foundation (UNF), IBM, The Markle Foundation, The World Economic Forum och The Center for International Development vid Harvard University i projektet *Global Network Readiness and Resource Initiative*. Detta nätverk skall ge utvecklingsländer hjälp att ta fram nationella informationsstrategier, främja konkurrenskrafterna och entreprenörskap på de inhemska telekommunikationsmarknaderna samt stödja utbyggnaden av IT-infrastrukturen på landsbygderna.¹⁷¹ UNDP kommer att arbeta som en ledande instans och utgöra ett världsomspännande nätverk för initiativ inom informationstekniken. Dessutom planerar United Nations Volunteers (UNV) att utbilda studenter i 24 av världens fattigaste länder hur man bygger upp infrastrukturer för telekommunikation.

UNDP startade 1997 *Asia-Pacific Development Information Programme* (APDIP), vilket bland annat syftar till att minska geografisk isolation, öka tillgängligheten till information, gynna ekonomisk tillväxt, öka deltagandet i civilsamhället samt ökad öppenhet i de statliga administrationerna.¹⁷² Programmet omfattar 42 länder i regionen och erbjuder assistans för kapacitetsutveckling och teknik. Liknande program har också startats för att främja utvecklingen i Afrika, bland annat *The United Nations Commission for Africa* (ECA) som främjar Internets tillgänglighet i ett antal afrikanska länder genom *The African Information Society Initiative* (AISI).¹⁷³

I FN:s ovan nämnda handlingsprogram för främjandet av IT i fattiga och auktoritära länder nämns i första hand att Internet gynnar ekonomisk och social utveckling. Peter Gustavsson på UNDP bekräftar att det huvudsakliga motivet för utbyggnaden

¹⁷¹ UNDP Agenda for Action 2000-2001, www.sdnf.undp.org/it4dev/ffICTe.pdf [2001-03-10].

¹⁷² www.apdip.net [2001-03-29].

¹⁷³ www.bellanet.org/partners/aisi/ [2001-03-29].

av IT-infrastrukturen i utvecklingsländerna är att öka de fattigas deltagande och resurser i samhället, men att även politiska och demokratiska motiv finns med i bilden.¹⁷⁴ IT-utvecklingens effekter på politiken eller demokratisering diskuteras dock inte i direkta ordalag i handlingsprogrammen.

6.2 Världsbanken

Världsbanken hjälper utvecklingsländer att dra nytta av den nya tekniken genom att bevilja lån och garantier för investeringsprojekt, utbyggnad av IT-infrastrukturen och tekniskt support. De fördelar som IT ger är, enligt banken, att främja konkurrenskrafterna, bidrar till att förbättra den sociala servicen samt minska fattigdomen genom att öka produktiviteten och öppna upp ländernas marknader för internationell handel.¹⁷⁵

Investeringsstrategin för Världsbankens *Global Information and Communication Technologies Department* (GICT) när det gäller att bekämpa den digitala klyftan prioriterar utbyggnaden av IT-infrastrukturen och Internets tillgänglighet i utvecklingsländer, ge service samt främja e-handel.¹⁷⁶ GICT fokuserar huvudsakligen på att assistera länder att reformera sina kommunikationsmarknader.¹⁷⁷ Dessa reformer innefattar bland annat privatisering av statens monopol på telekommunikation samt liberalisering och införandet av marknads- och konkurrenskrafter på dessa marknader. Banken ger även assistans för att instifta nya och anpassade regelverk för de nya marknaderna, bidrar med kunskap om e-handel samt ger ekonomiskt stöd till privata företag för att stödja liberaliseringen och dra till sig fler privata investeringar.

GICT startade 1995 *The Information for Development Programme* (InfoDev) tillsammans med en rad regeringar, organi-

¹⁷⁴ Gustafsson, 2001.

¹⁷⁵ www.worldbank.org/html/fdp/telecomes/ [2000-10-11].

¹⁷⁶ Se www.worldbank.org/ict/ [2001-03-18].

¹⁷⁷ www.worldbank.org/ict/html/about_products_policy.html [2001-03-29].

sationer och privata företag.¹⁷⁸ *InfoDev* stödjer IT-projekt i ett flertal utvecklingsländer och fokuserar främst på att främja marknadskrafterna för att öka tillgängligheten, minska fattigdomen, gynna globaliseringen, stödja utbildning samt öka öppenheten och effektiviteten i mottagarländernas statliga administrationer.

Enligt Jeannie Brusky på Världsbankens *International Finance Corporation* (IFC) tar de vid beslut om IT-investeringar till olika länder hänsyn till sociala och miljömässiga konsekvenser.¹⁷⁹ Även om IFC är medvetna om Internets möjligheter att sprida demokratiska värderingar, så ingår inte dessa motiv i besluten om investeringar och lån till utvecklingsländer. Världsbanken beviljade 1994 ett stort lån till Kina för utbyggnaden av telekommunikationen i delar av landet, och ytterligare ett lån för att reformera den kinesiska telemarknaden är under utredning.¹⁸⁰ Världsbanken är mycket aktiv för att hjälpa de afrikanska länderna in i informationsåldern.

6.3 Europeiska Unionen

EU har ett flertal projekt för att stödja IT-utvecklingen i ett antal utvecklingsländer, inklusive i Kina. *The Asia-Invest Programme* syftar till att förbättra affärskontakterna mellan europeiska och kinesiska företag genom att ge information och kontaktmöjligheter för att nå nya (europeiska) marknader, främst genom att upprätta en webbplats som fungerar som mötesplats och informationskälla.¹⁸¹ *EU-China Intellectual Property Right Programme* instiftades 1999 och har bland annat upprättat en webbplats med information om äganderätter (t.ex. patenträttigheter, trademarks och copyrights), inklusive relevanta länkar.¹⁸² Genom detta projekt vill EU lära de kinesis-

¹⁷⁸ www.worldbank.org/ict/html/about_products_infodev.html [2001-03-29].

¹⁷⁹ Brusky, 2001.

¹⁸⁰ www.worldbank.org/ict/ [2001-03-18].

¹⁸¹ EU-kommissionen, 2001, s. 68 samt s. 81f.

¹⁸² EU-kommissionen, 2001, s. 69f samt 137ff.

ka företagen och entreprenörerna hur de kan skydda sina äganderätter, vilket man hoppas kommer att gynna utvecklingen av den privata sektorn och leda till ytterligare liberaliseringar av den kinesiska ekonomin. Ett tidigare EU projekt, inlett 1995, har fokuserat på att främja GSM-nätets utbyggnaden i Kina. Motiven till detta projekt var dels att få kineserna att välja den europeiska standarden framför den amerikanska, och dels för att öppna den kinesiska marknaden för europeiska företag.¹⁸³ *The Asia IT&C Programme* startades 1999 med syfte att främja samarbetet mellan EU och sjutton asiatiska länder, dock utan kinesiskt deltagande, när det gäller informations- och kommunikationsteknik inom en rad samhällsområden. Programmet innefattar över hundra projekt under en femårsperiod.¹⁸⁴ Liknande program diskuteras inom EU för Latinamerika.

Enligt EU-Kommissionens rapport resulterar unionens IT-projekt i att tillgängligheten sprids i mottagarländerna, både geografiskt och demografiskt.¹⁸⁵ Det främsta motivet för EU:s stöd har varit att projekten främst syftar till att förbättra handelsrelationerna mellan EU och mottagarländerna och anses kunna generera ekonomiska vinster för både EU:s industrier och företag samt för mottagarländerna. I de flesta projekt har den nya informationsteknologin använts som ett verktyg för att uppnå dessa syften och har inte varit målet i sig. Det är således ekonomiska motiv som ligger bakom EU:s IT-projekt och politiska argument förekommer inte.

6.4 Sida

Det svenska biståndsorganet Sida har uppmärksammat den nya informationsteknikens potential och menar att det är ett viktigt verktyg som kan utnyttjas inom allt bistånd. Sida har bildat *SAREC* inom avdelningen för forskningssamarbete, vars uppgift är att hjälpa Sidas olika avdelningar att introducera IT i

¹⁸³ EU-kommissionen, 2001, s. 135f.

¹⁸⁴ EU-kommissionen, 2001, s. 102.

¹⁸⁵ EU-kommissionen, 2001, s. 98.

organisationens olika biståndsprojekt.¹⁸⁶ Pilotprojekt har påbörjats inom olika ämnesområden under år 2000. Syftet med detta är att stödja uppbyggnaden av väl fungerande telekommunikationer för att främja ekonomisk utveckling. Sida påpekar dock att bättre informations- och kommunikationsteknik även gynnar utbildning, hälsovård, jämställdhet och demokrati. Sida planerar att utveckla IT i biståndet som en svensk profilfråga. Internationellt samarbetar Sida bland annat med Världsbanken (exempelvis i ovan nämnda projektet *InfoDev*), telebolag (t.ex. Telia och Ericsson), en rad organisationer samt olika utvecklingsländer.

Under ett seminarium arrangerat av Sida och UNDP i Stockholm diskuterades IT-utvecklingens möjligheter till politiska förändringar i auktoritära stater genom att fattiga människor med hjälp av Internet lättare kan ta tillvara sina egna intressen, främst genom förbättrade informationskanaler och att nätet ger fattiga möjligheten att få sin röst hörd.¹⁸⁷

Det svenska stödet till Kina är marginellt och koncentreras till områden där svensk kunskap positivt kan påverka utvecklingen.¹⁸⁸ Några av Sidas huvudsyften med biståndet till Kina är att främja demokrati, jämställdhet och respekten för mänskliga rättigheter. Några särskilda planer på att involvera IT i biståndet till Kina finns dock inte, prioriteringen ligger istället främst på Afrika.¹⁸⁹

6.5 USAID

The United States Agency for International Development (USAID) är USA:s främsta biståndsorganisation och får vägledning för sina beslut av utrikesministern.

USAID:s bistånd inom IT har till största delen riktats till afri-

¹⁸⁶ www.sida.se/Sida/jsp/Crosslink.jsp/d,462/a,5463 [2001-03-30].

¹⁸⁷ www.sida.se [2001-03-30].

¹⁸⁸ www.sida.se/Sida/jsp/Crosslink.jsp/d,276 [2001-03-30].

¹⁸⁹ Kjellqvist, 2001.

kanska länder. Genom *Education for Development and Democracy Initiative* (EDDI) arbetar USAID med att förbättra Internets tillgänglighet på afrikanska universitet, i skolor och NGO:s.¹⁹⁰ För att stödja demokratin i Marocko och Ghana har USAID installerad bredband och trådlös kommunikation till respektive regeringar, och även hjälpt att länka dem med andra afrikanska regeringar. Även om Ghana och Marocko är långt ifrån välutvecklade och stabila demokratier så handlar USAID:s stöd att försöka konsolidera de demokratiska värderingar som finns i dessa länder. USAID:s *Leland Initiative* är ett av flera exempel på USAID organiserade biståndsprojekt som stödjer afrikanska länders IT-utveckling.¹⁹¹ *Leland Initiative* inkluderar 22 afrikanska länder och arbetar med att öka tillgängligheten och förbättra Internets kapacitet.

President Bill Clinton tog 1998 initiativet till *Internet for Electronic Development (IED)* för att främja spridningen av Internet i utvecklingsländer.¹⁹² Initiativet omfattar idag flera program och cirka 15 länder, dock inte Kina, och syftar till att gynna e-handel och öka konkurrensen inom telekommunikationsmarknaderna och utbilda lokala entreprenörer och företagare inom IT. Clintonadministrationen var i allmänhet mycket positiv till Internets politiska möjligheter att rubba auktoritära styrelseskick.¹⁹³ Vad den nye presidenten George W Bush och hans administration har för inställning till detta är efter endast tre månader för tidigt att säga, men som guvernör uttryckte sig även George W Bush positivt om Internets politiska effekter på diktaturer.¹⁹⁴ George W Bush har dock hittills varit betydligt mer skeptisk till normaliserade förhållanden med Kina. Vad detta kommer att innebära för framtida amerikanska biståndsprojekt i Kina är svårt att dra någon slutsats om.

¹⁹⁰ www.usaid.gov/info_technology/ [2001-03-25].

¹⁹¹ www.usaid.gov/regions/afr/leland/ [2001-03-30].

¹⁹² www.usaid.gov/info_technology/ied/ [2001-03-30].

¹⁹³ Drake *et.al.*, 2000.

¹⁹⁴ Drake *et.al.*, 2000.

6.6 Sammanfattning

Allt fler biståndsorganisationer och välmående länder satsar på IT i sina biståndsprojekt. Samtliga av ovanstående organisationer ser främjandet av IT och Internet som en god möjlighet att reducera fattigdomen i världen, och framförallt FN lyfter fram möjligheterna för utvecklingsländerna att genom IT snabbare komma ikapp de rika länderna. Demokratiska motiv är dock inte framträdande eller direkt uttalade i de biståndsprojekt och utvecklingsprogram som beskrivits ovan när det gäller stöd och utbyggnad av IT i utvecklingsländer. Istället har samtliga biståndsprojekt ekonomisk, och i viss mån social, utveckling som huvudsyfte, även om USAID och Sida (och i viss mån UNDP) nämner Internets möjligheter att främja demokrati och mänskliga rättigheter. EU vill med sina IT-projekt, inte minst i Kina, främja handeln mellan Europa och mottagarländerna. Världsbanken fokuserar sitt stöd på att liberalisera och privatisera telekommunikationsmarknader i utvecklingsländer, samt att främja den globala ekonomin och e-handel.

Organisationerna uttrycker sig vanligen inte i politiska termer när det gäller IT-utvecklingen i de fattiga länderna (undantaget är Sida, som nämner IT:s effekter på demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter). Detta behöver naturligtvis inte betyda att politiska förändringar inte finns med som underordnade motiv. Exempelvis är ett av motiven till UNDP:s asienprojekt APDIP att gynna civilsamhällets utveckling, vilket ju även främjar demokratisering. Dessutom kan det ibland vara otaktiskt att nämna förhoppningarna att IT-biståndet även skall gynna yttrandefriheten, civilsamhällets framväxt och demokratisering i det auktoritära mottagarlandet. Vill man främja demokratisering i ett auktoritärt land kan det underlätta samarbetet med dess regim om man döljer de politiska motiven bakom ekonomiska dito. En annan anledning till att de ekonomiska effekterna lyfts fram kan vara att de är mer väldokumenterade än de politiska dito. Det viktiga är naturligtvis att den rika världen stödjer IT-utvecklingen i fattiga och auktoritära länder, och ur detta perspektiv kan man hävda att motiven till bistånden inte är avgörande.

I syfte att främja ekonomisk tillväxt vill biståndsorganisation-

erna genom den nya informationstekniken förbättra kommunikationen och informationen i de fattiga länderna, samt få med dem i det globala samhället. Därutöver har projekt för att utbilda människor inom IT, förbättra tillgängligheten till Internet samt även att lägga ut myndigheternas webbsidor på nätet genomförts. Jag har ovan konstaterat att dessa åtgärder även gynnar demokratins chanser i auktoritära stater. Bistånd för att främja marknadsekonomin, exempelvis genom att förbättra jordbrukares tillgång till nätet i syfte att stärka deras förhandlingskraft och underlätta informationen om de rätta marknadspriserna, ger dem även en röst i andra frågor, bland annat politiska. Detta ökar dessa gruppers deltagande i samhället. Det är allmänt vedertaget att främjandet av marknadsekonomi och ekonomisk utveckling också gynnar demokratin. Även om motiven bakom detta är ekonomiska och inte politiska, så gynnas säkerligen de senare av omvärldens ekonomiska intresse för de kinesiska marknaderna.

7. Avslutande diskussion

Jag nämnde inledningsvis att informationsteknikens effekter på samhällsutvecklingen har varit mer framträdande inom ekonomin, vilket troligen bidrar till att de ekonomiska effekterna sätts i fokus i debatten. Möjligen kommer Internets politiska effekter att diskuteras allt mer när diskussionerna kring de ekonomiska effekterna har klarnat. De senare är mer kortsiktiga än de tidigare, vilket gör dem lättare att överblicka under den korta tid Internet har varit tillgängligt för allmänheten. Det finns ännu inte några omfattande statistiska undersökningar på Internets påverkan på demokratin, till skillnad från dess ekonomiska effekter. Internets politiska effekter har därför till stor del förts i en teoretisk diskussion, med ett fåtal empiriska fall som belysande exempel.

Genom förbättrade möjligheter till kommunikation och alternativa informationskällor skapas bättre förutsättningar för att ett starkt och autonomt civilsamhälle skall utvecklas. Civilsamhället spelar en central roll för demokratisering och den efterkommande konsolideringen av demokratin. Internets främsta bidrag till demokratisering i auktoritära länder är att det gynnar kommunikations- och informationsmöjligheterna, och därmed även organiseringen i samhället. En organiserad opposition är helt nödvändig för att regimen och det styrande partiets maktmonopol skall kunna utmanas. Via Internet kan regimkritiska grupper koordinera och organisera protester och demonstrationer på ett betydligt mer effektivt sätt än tidigare, något som protesterna i Indonesien 1998 och Falun Gongs demonstrationer i Beijing 1999 visar.

Internet har även använts som en effektiv, snabb och billig informationskanal, inte minst av Mexikos Zapatister, för att få omvärlden uppmärksam på händelser i olika länder och skapa internationell opinion mot auktoritära regimer eller brott mot mänskliga rättigheter. Eftersom Internet inte känner några nationella gränser är det mycket troligt att en ”snöbollseffekt” kan uppstå: lyckas en opposition i ett land med att organisera protester via Internet, som dessutom ger positiva resultat, sporrar detta demokratiska grupper i andra länder. Dessutom är det

möjligt för olika oppositionsgrupper och aktivister att via nätet snabbt och enkelt byta erfarenheter och strategier med varandra över nationsgränserna. Framgångarna för de Internetorganiserade protesterna i Indonesien och Mexiko kan mycket väl ge ökat hopp för de kinesiska regimkritikerna. En styrka med Internet är just att det utgör ett nätverk som oppositionella effektivt kan utnyttja.

Internet är således ett verktyg för att mer effektivt nå de effekter och resultat som de traditionella demokratiteorierna ser som viktiga för demokratisering. Man bör därför se Internet som ett nytt medel att nå ett sedan länge eftersträvat mål (ett utvecklat civilsamhälle och i förlängningen demokrati), men nätet bör inte förväxlas med målet i sig (demokrati). Detta betyder att hur stora de politiska effekterna av Internet blir, beror till stor del på hur väl det nya verktyget används av de individer och grupper som kämpar för demokratiska reformer. Internet kan lika lätt gynna anti-demokratiska strömningar, som exempelvis nazism, fundamentalism, nationalism och terrorism. Internet kan således förbättra både individens kreativa och destruktiva möjligheter. Finns inte viljan (och modet) att kräva demokratiska förändringar kommer de aldrig att ske, oavsett vilken teknik som står till förfogande. I debatten om ny tekniks inverkan på samhället bör man inte glömma bort att det är människorna som skapar förändringar med hjälp av tekniken - inte tekniken i sig.

Utifrån demokratiteorierna kan man således se positivt på Internets möjligheter till politiska effekter när det gäller demokratisering i auktoritära stater. Däremot spelar inte Internet en lika viktig roll när det gäller konsolideringen av den nyinstiftade demokratin. Det kan nätet dock göra i de etablerade och avancerade demokratiska staterna i väst, genom ökat deltagande, mer aktivism och öppnare statliga administrationer. För att detta skall vara möjligt måste dock en stor majoritet av befolkningen ha tillgång och kunskap om Internet.

Skeptikerna till Internets politiska effekter pekar på statens möjligheter att kontrollera aktiviteten på nätet, och att den tekniska utvecklingen gör metoderna för blockering, censurering och övervakning allt mer effektiva. Detta stämmer visserligen,

men de glömmer att tekniken att undvika övervakning och öka anonymiteten säkerligen utvecklas i samma takt. Utvecklingen inom Internetövervakning, både kommersiell och politisk, kommer naturligtvis de auktoritära regimerna tillhanda, och dessa kunskaper kan sedan missbrukas genom att begränsa yttrandefriheten och informationsflödet i syfte att motarbeta demokratiska strömningar och skydda regimen. Samma teknik som används för att blockera och censurera nazistiska eller pornografiska webbsidor i Europa och USA kan naturligtvis användas av auktoritära regimer för att förhindra demokratiska webbsidor. Manuel Castells menar att staten har fått ett nytt effektivt övervakningsverktyg i Internet. Detta är en värdefull insikt, men jag anser att Internetanvändarna har en fördel gentemot staten: utvecklingen kommer troligen att gynna användandet av nätet och inte möjligheterna att begränsa aktiviteterna. Detta hindrar dock inte den kinesiska regimen från att försöka. Idag ser det ut som om yttrandefriheten har fördel, eftersom tekniken att förhindra den oftast ligger steget efter (en tjuv-och-polis situation där polisen hela tiden måste anpassa sig till tjuvarnas nya metoder). Kampen mellan yttrandefrihet på och statlig kontroll över Internet är dock långt ifrån över. Ny teknik används både för utveckling av kontrollmöjligheter och ökad anonymitet, och det är mycket svårt att förutspå vilken sida som kommer att segra.

Internet för med sig yttrandefrihet till Kina och andra auktoritära stater och ett nytt, mer demokratiskt, samtal tar form. För regimen är detta den skrämmande baksidan av den nya informationsteknikens utbredning. Det stora problemet, och det verkliga dilemmat för regimen, ligger i att Kina vill dra nytta av Internets ekonomiska fördelar, samtidigt som man vill förhindra de politiska effekterna. Detta gör man genom att försöka kontrollera Internet. Det är mycket svårt att hitta den mest effektiva balansen mellan restriktionerna av användandet i oppositionellt syfte och största möjliga frihet på nätet som den ekonomiska utvecklingen kräver. Jag tror inte att denna ekvation kommer att gå ihop, och eftersom utvecklingen har gått så pass långt med både Internet och ekonomiska reformer i Kina är det i praktiken omöjligt att förbjuda Internet eller ”backa” reformerna.

Om regimen lyckas hålla en någorlunda reglerad användning av Internet och förhindra regimkritisk information, så kan möjligen staten på kort sikt undvika ett alltför allvarligt hot. Skulle det dock visa sig att restriktionerna inte fungerar tillräckligt effektivt, exempelvis på grund av ett alltför omfattande användande, så kan kommunikationen mellan oppositionella och kritiken mot regimen mycket snabbt expandera till en mycket allvarlig situation för de kinesiska ledarna. I kristider har de auktoritära regimerna svårare att kontrollera informationen och kommunikationen på nätet. Under de sista dagarna innan Indonesiens ledare Suharto avsattes kollapsade den statliga censuren, vilket innebar att Internet, och även de traditionella privatägda medierna, utan hinder kunde rapportera om händelseutvecklingen. Internets möjligheter att gynna civilsamhället, och därmed demokratiseringen, kan därför antas öka när regimen ställning försvagas. Detta borde oroa KKP som sedan en längre tid lider av en legitimitetskris som mycket lätt kan förvärras.

Internets öppna nätverk, som är svårt för staten att effektivt kontrollera, ökar möjligheterna för fler medborgare att få sina röster hörda i samhällsdebatten och uppmuntrar därmed demokratiska värderingar. Anonymitetskänslan på Internet kan dessutom göra att fler vågar delta i diskussionerna. Däremot kommer komplikationsgraden i samhället sannolikt att öka och informationsstressen kan mycket väl göra det svårare att fatta väl övervägda beslut, eller finna pålitlig information, om man helt förlitar sig på Internet som kommunikations- och informationskanal. Dessutom finns en risk att stora grupper lämnas utanför debatten om den till stor del förs på Internet, eftersom det än så länge endast är en mycket liten del av befolkningen som har tillgång till nätet. Den digitala klyftan är inte enbart ett globalt problem för utvecklingsländerna, det är ur ett politiskt perspektiv minst lika viktigt att samtliga samhällsgrupper inom länderna har möjlighet att nyttja Internet. Det största hotet mot Internets utbredning idag är inte auktoritära regimers försök att kontrollera användandet utan fattigdomen. Internets snabba utbredning kommer att hejdas om inte samtliga samhällsgrupper får möjligheten att använda nätet. Det är viktigt att tillgängligheten sprids till grupper som idag inte har tillgång och möjligheter att använda nätet. Idag är användandet på den kinesiska landsbygden, och bland de många jordbrukarna, fortfa-

rande mycket lågt. Det som talar för en spridning till fler samhällsgrupper är de sjunkande priserna på datorer och användandet, de kommande trådlösa Internettjänsterna tack vare GPRS-tekniken och den förbättrade utbildningsnivån. De eventuella effekterna av detta är dock tämligen långsiktiga. Därför är det viktigt att det görs både inhemska och internationella satsningar för att sprida tillgängligheten och främja användandet av Internet i fattiga och auktoritära länder.

Eftersom Internet inte varit tillgängligt för allmänheten i mer än ett par år, finns det fortfarande goda möjligheter att minska den digitala klyftan och få med utvecklingsländer i den globala ekonomin. Om användandet av Internet sprids i de fattiga länderna behöver de inte fokusera på att hinna ikapp industriländerna i detta avseende, utan kan istället arbeta med den nya tekniken för att minska välståndsgapet mellan de rika och fattiga länderna. Problemen med den vidgande digitala klyftan uppmärksammas allt mer och åtgärder, inte minst under FN:s ledning, diskuteras flitigt. Biståndsorganisationerna ser IT framförallt som en möjlighet att minska fattigdomen, öka den ekonomiska tillväxten och liberalisera marknader och ekonomier för internationell handel. Diskussioner rörande effekter på demokratisering förekommer inte i handlingsprogrammen för de nuvarande biståndsprojekten. Med tanke på USAID:s stöd för demokratins utveckling i Marocko och Ghana, samt det av Sida och UNDP anordnade seminariet om Internet och demokratisering, kan man dock möjligen se en tendens till ökad uppmärksamhet för dessa frågor när det gäller IT och bistånd.

Eftersom de skandinaviska länderna, tillsammans med USA, ligger mycket långt fram i IT-utvecklingen bör dessa länder öka fokuseringen på IT i sina biståndsprojekt och vägleda de fattiga länderna för att minska den digitala klyftan, och därmed hjälpa dessa länder till en unik chans att snabbt komma ikapp de mer välmående. Att stödja IT-utvecklingen i fattiga länder är alltså ett utmärkt sätt att gynna dessa länder när det gäller ekonomisk tillväxt, kunskap, information och att få med dem i globaliseringen, men också för att gynna demokratins chanser att lyckas i ännu så länge auktoritära stater. Det finns således en mängd vinster, både för utvecklingsländerna och de rika demokratiska staterna, att främja IT-utvecklingen runt om i världen. Dess-

utom är många länder, däribland Kina, positiva till denna utveckling, vilket underlättar biståndsprojekt och utländska investeringar. Med sin enorma folkmängd har Kina en stor inverkan på världens marknader, befolkningsproblem och miljöfrågor. Om Kina lyckas väl i sin utvecklingsprocess kan detta betyda stora vinster för hela världen. Om inte så kommer Kina att fortsätta att förorena jorden, hämma utvecklingen för en femtedel av jordens befolkning och dessutom bli en opålitlig aktör när gäller den internationella säkerheten.

I många utvecklingsländer är dock telefonnätet mycket bristfälligt utanför de stora städerna, och eftersom användandet av Internet går via telefonnätet är det viktigare att stödja utbyggnaden av detta innan man genomför större investeringar inom IT-området. Ott och Rosser fann i sina studier att demokratin främjas om tillgången till Internet är spritt utanför de stora urbana områdena. Därför är det viktigt att hjälpa fattiga länder att bygga upp ett brett och väl fungerande telefonnät, något som naturligtvis har fler positiva effekter än att det gynnar användandet av Internet.

Trots KKP:s auktoritära styre med hårda restriktioner på medborgarnas samhällsliv och Internetanvändande växer ett civilsamhälle fram i Kina, och regimen tillåter allt fler organisationer så länge de inte anses utgöra ett hot mot KKP och dess maktmonopol. Vad de kinesiska ledarna anser vara regimfientlig verksamhet är dock helt godtyckligt och arresteringar sker fortfarande i stor omfattning. Även om det kinesiska civilsamhället växer är processen mot ett flerpartisystem mycket lång. Internets effekter på politiken har hittills varit blygsamma, men jag tror att Internets existens i auktoritära stater på längre sikt kommer att resultera i samhällsförändringar i någon grad.

8. Källförteckning

- Andersson, Urban. 2001. Svenska ambassaden i Beijing. E-mailkontakt 2001-04-24 (urban.andersson@foreign.ministry.se).
- Arslan, Malik. 1997. "The Internet and CNN won't (soon) free China". *Christian Science Monitor*. 1997-08-15, vol. 89, nr. 183.
- Bimber, Bruce. 1998. "The Internet and Political Transformation: Populism, Community, and Accelerated Pluralism" www.polsci.ucsb.edu/faculty/bimber/research/transformation.html, [2001-02-13].
- Bray, John. 2000. "Tibet, Democracy and the Internet Bazaar". Ferdinand (ed.). *The Internet, Democracy and Democratization*. Frank Cass Publishers.
- Brusky, Jeannie. 2001. Världsbanken – IFC. E-mailkontakt 2001-04-07 (jbrusky@ifc.org).
- Castells, Manuel. 1997. *Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur. Band II: Identitetens makt*, Blackwell Publishers Ltd.
- Castells, Manuel. 2000. *Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur. Band III: Millenniets slut*, Blackwell Publishers Ltd.
- Crossette, Barbara. 1999. "The Internet Changes Dictatorship's Rule". *The New York Times*. 1999-01-08.
- Dagens Nyheter. 2001-01-12. "Lång kvar till det fria ordet".
- Dagens Nyheter. 2000-12-19. "Kineserna på väg att få mobilt Internet".
- Dahl, Robert 1998. *On Democracy*. Yale University Press.
- Dahl, Robert 1989. *Democracy and Its Critics*, Yale University Press.
- Dahl, Robert, 1971, *Polyarchy: Participation and Opposition*. Yale University Press.
- Danitz, Tiffany och Strobel, Warren. 1999. "The Internet's Impact on Activism: The Case of Burma". *Studies in Conflicts and Terrorism*. Vol. 22, nr. 3, july-sept 1999.
- Diamond *et.al.* 1997. *Consolidating the Third Wave of Democracies – Themes and Perspectives*. John Hopkins University Press.

- Ding, X.L. 1994. *The Decline of Communism in China: Legitimacy Crises, 1977-1989*. Cambridge University Press.
- Dobson, William. 1998. "Protest.org". *The New Republic*. 1998-07-06, vol. 219, nr. 1.
- Drake *et al.* 2000. "Dictatorships in the Digital Age: Some Considerations on the Internet in China and Cuba". www.ceip.org/files/publications/dictatorships_digital_age.asp
- Eckholm, Erik. 1997. "China Cracks down on Dissident in Cyberspace". *The New York Times*. 1997-12-31.
- EU-kommissionen, 2001. *The Information Society and Development. A Review of the EC's experience in Asia, Latinamerika and the Mediterranean*. Directorate General External Relations. ER/04 Economic Analysis. Brussels, 2001-01-12. http://europa.eu.int/comm/external_relations/info_soc_dev/doc/review.pdf [2001-03-08].
- Ferdinand, Peter (ed.). 2000. *The Internet, Democracy and Democratization*. Frank Cass Publishers.
- Friedman, Thomas. 2000. "Complete and Utter Nonsense". *The New York Times*. 2000-05-16.
- Goldman, Merle. 1994. *Sowing the Seeds of Democracy in China. Political Reforms in the Deng Xiaoping Era*. Harvard University Press.
- Gustafsson, Peter. 2001. UNDP. E-mailkontakt 2001-03-09 (peter.gustafsson@un.dk).
- Hagstöm, Johan. 2001. Intron. E-mailkontakt 2001-02-06 (johan.hagstrom@intron.se).
- He, Baogang. 1996. "Legitimation and Democratization in a Transitional China". *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. vol. 12, nr. 3.
- Held, David. 1999. *Demokratimodeller*. Polity Press.
- Hill, David och Sen, Krishna. 2000. "The Internet in Indonesia's New Democracy". Ferdinand (ed.). *The Internet, Democracy and Democratization*. Frank Cass Publishers.
- Huang, Weiqing. 2001. ChinaSite.com. E-mailkontakt 2001-02-27 (link-submit@yahoo.com).

- Hydén, Göran (red.). 1998. *Demokratisering i tredje världen*. Studentlitteratur.
- Kalathil, Shanthi. 2000 (A). "Cyber Censors: A Thousand Web Sites Almost Bloom". *The Asian Wall Street Journal*. 2000-08-29.
- Kalathil, Shanthi. 2000 (B). "The "C" Word". Carnegie Endowment, www.ceip.org/
- Kjellqvist, Tomas. 2001. Sida. E-mailkontakt 2001-03-09 (tomas.kjellqvist@sida.se).
- Lewis, Neil. 2000. "Seeing Threats Beyond Arms, President Urges Cooperation". *New York Times*, 2000-05-18.
- Linz, Juan och Stepan, Alfred. 1997. "Towards Consolidated Democracies". Diamond *et.al.* *Consolidating the Third Wave Democracies. Themes and Perspectives*. The John Hopkins University Press.
- Luh, James. 2000. "The Internet Can't Free China". *The New York Times*. 2000-07-25.
- Menon, Kavita. 2000. "Controlling the Internet: Censorship online in China". *The Quill*, vol 88, nr 8, september 2000.
- Nathan, Andrew. 1990. "Is China Ready for Democracy?". *Journal of Democracy*. vol. 1, nr.2.
- Ott, Dana och Rosser, Melissa. 2000. "The Electronic Republic? The Role of the Internet in Promoting Democracy in Africa". Ferdinand (ed.) *The Internet, Democracy and Democratization*. Frank Cass Publishers.
- Potter, David *et.al.* (ed.) 1997. *Democratization*. Polity Press.
- Przeworski, Adam och Limongi, Fernando. 1997. "Modernization: Theories and Facts" *World Politics*, vol. 49, januari 1997.
- Rosenthal, Elisabeth. 2000. "Web Sites Bloom in China, and are Weeded". *The New York Times*. 2000-12-23.
- Rueschemeyer, Dietrich *et.al.* 1992. *Capitalist Development and Democracy*. The University of Chicago Press.
- Selnow, Gary. 2000. "The Internet: The Soul of Democracy". *Vital Speeches of the Day*, 2000-11-01, vol, 67, nr. 2.
- Shapiro, Andrew. 1999. "The Internet". *Foreign Policy*. Vol 115.

- Smith, Craig. 2000. "Ambivalence in China on Expanding Net Access". *The New York Times*. 2000-08-11.
- Theater, David och Yee, Herbert (ed.). 1999. *China in Transition. Issues and Politics*. Macmillian Press Ltd.
- The Economist. 2001-01-13. "The Internet and the law".
- The Economist, 2000-09-23. "Survey: The New Economy".
- The Economist. 2000-09-09. "Tapping into Africa".
- The Economist. 2000-08-19. "What the Internet cannot do".
- The Economist. 2000-07-22. "Special: Wired China".
- The Economist. 2000-04-08. "China Survey".
- The Economist. 1998-02-07 (A). "The Great Wall Wired".
- The Economist. 1998-02-07 (B). "Chinese tunnel through the Net".
- Truedson, Lars. 1999. *Internet och Demokratin. Världspolitikens Dagsfrågor 1999:6*. Utrikespolitiska Institutet. Stockholm.
- UNHDR. 2000. *United Nations Human Development Report*.
- UI, 1998. "Länder i fickformat – Kina". Utrikespolitiska Institutet. Stockholm.
- Wayner, Peter. 1999. "A Tool for Anonymity on the Internet". *The New York Times*. 1999-12-16.
- Wintrobe, Ronald. 1998. *The Political Economy of Dictatorship*. Cambridge University Press.
- Yee, Hubert och Jinhong, Wang. 1999. "Grassroots Political Participation in Rural China" i Theater, David och Yee, Herbert (ed.), *China in Transition. Issues and Politics*. Macmillian Press Ltd.
- Zhao, Judy. 2001. Svenska Exportrådet i Beijing. E-mailkontakt 2001-04-10 (stcbj@public.bta.net.cn).
- www.anonymizer.com Anonymizer.com.
- www.apdip.net Asia-Pacific Development Programme.
- www.bellanet.org/partners/aisi/ African Information Society Initiative.

www.books.dreambook.com/vead/tiananmen.html Virtual Democratic Wall

www.cdt.org/ Center for Democracy and Technology.

www.chinasite.com ChinaSite.com.

www.cia.gov/cia/publications/factabook/geos/ch.htm CIA.

www.cnnic.net.cn/develst/e-cnnic200101.shtml China Internet Network Information Center.

www.freedomhouse.org/survey99/country/china.html Freedomhouse.

www.hrw.org/campaigns/china-99/china-update.htm Human Rights Watch.

www.nua.ie NUA Internet Surveys.

www.rsf.fr/uk/homeasie.html Reportrar utan gränser.

www.sdn.undp.org United Nations Development Programme. Sustainable Development Networking Programme.

www.sdn.undp.org/it4dev/fflCTe.pdf UNDP Agenda for Action 2000-2001.

www.sida.se Sida.

www.6-4tianwang.com/arrest.htm Tianwang.

www.un.org/ Förenta Nationerna.

www.unescap.org United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.

www.usaid.gov/ USAID.

www.worldbank.org The Worldbank Group.

www.worldbank.org/ict/ Worldbank Global Information and Communication Technologies Department.

www.zks.net/ Zero-Knowledge Systems.